

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Klare til strid?

- En kvantitativ studie av
risikovillighet hos Hærens
fremtidige ledere

Jan Marius Nilsen

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
2016

Forord

Forsvarets valgte ledelsesfilosofi *Oppdragsbasert ledelse* har alltid interessert meg og dens innhold har fulgt meg på ulike måter gjennom snart tjue år i Forsvaret. Det har den gjort både ved å være et utgangspunkt for min egen ledelsestilnærming, men også som utgangspunkt for ulike akademiske arbeid på Krigsskolen og ved Universitet i Tromsø. Sånn ble det også for denne masteroppgaven ved Forsvarets Høyskole.

Fenomenet *risikovillighet* er satt under lupen i denne studien. Bakgrunnen for dette valget startet noe tilfeldig med et lykkelig gjensyn med gamle kollegaer ved Norges Idrettshøyskole/Forsvarets Institutt som i ett av sine pågående forskningsarbeid har satt søkelyset på risikobegrepet.

På en utrolig åpen og flott måte ble jeg ønsket velkommen inn i forskningsprosjektet *Læring under risiko*. Her fikk jeg tilgang på forskningsmateriale og ikke minst enestående kompetanse. Etter berikende diskusjoner og samtaler ble også ideen til denne oppgaven klar. Med bakgrunn i at oppdragsbasert ledelse blant annet hviler på militære ledere med villighet til å ta risiko ønsket jeg å finne ut hvorvidt dette fenomenet er noe som faktisk preger dagens holdninger og egenskaper hos de som skal bli Hærens fremtidige ledere. Det har jeg også undersøkt og det er det denne oppgaven handler om.

Tusen takk til deg Anders McD Sookermany – som du selv sier, vi må gå til grunne for å lære noe. Du skulle bare visst hvor mange ganger jeg har følt meg truffet av de ordene. Tusen takk til deg Tormod Heier – du motiverer gjennom tydelig og konkret veiledning, men ikke minst inspirer du gjennom din *zivilcourage*. Og så til han som fortjener mest heder og ære, Trond Svela Sand – dette hadde enkelt og greit ikke vært mulig å få til uten din 24/7 SPSS-support.

Til slutt min kjære familie. Selma og Evert, jeg gleder meg til ikke lenger å si nei hver eneste gang dere spør om jeg vil være med på trampolinen. Og til deg Unni, takk for at du alltid bretter opp ermene når det er behov for det.

Jan Marius Nilsen

Setskog, mai 2016

Sammendrag

Denne studien har til hensikt å undersøke fenomenet risikovillighet hos nåværende kadetter ved Hærens Krigsskole. Undersøkelsen er knyttet til Forsvarets valgte ledelsesfilosofi *Oppdragsbasert ledelse* (OBL) og spørsmålet om hvorvidt dens krav til risikovillighet faktisk preger holdningene og egenskapene til hærens fremtidige ledere. Studien har en kvantitativ metodisk tilnærming hvor Hær-kadettene har blitt sammenliknet med et representativt tilfeldig utvalg fra den norske sivilbefolkningen i forhold til fire ulike former for risikovillighet.

Studien støtter seg på teori knyttet til sivil-militære relasjoner som har ulike tilnærminger til den *militære institusjons* rolle i samfunnet og hvilke krefter som påvirker den militære yrkesutøveren. Oppgaven har reist følgende problemstilling: *Gjenspeiles Forsvarets ledelsesfilosofi og dens krav til risikovillighet hos kadetter ved Hærens Krigsskole når denne gruppen sammenliknes med et tilfeldig representativt utvalg fra den norske sivilbefolkningen?*

Studiens funn viser at Hær-kadettene er signifikant mer risikovillige innenfor tre av fire ulike risikodimensjoner. Disse dimensjonene er knyttet til *fysisk-, prestasjons- og eksistensiell risikovillighet*, der den største divergensen mellom utvalgene ble identifisert innenfor fysisk risikovillighet. I forhold til den siste risikoformen – *intellektuell risikovillighet* fant undersøkelsen i liten grad noen forskjell mellom utvalgene.

Hær-kadettene signifikant høyere villighet til å ta fysisk-, prestasjons- og eksistensiell risiko forklares i denne studien gjennom en tiltagende profesjonalisme i Hæren. Studien argumenterer videre, støttet av relevant forskning på feltet, for at en slik utvikling må sees i sammenheng med at en omfattende deltakelse i internasjonale operasjoner, spesielt i Afghanistan, har bidratt til en profesjonsidentitet orientert mot klassiske krigsnormer. En relativt lik grad av intellektuell risikovillighet i utvalgene forklares videre gjennom faktorene *konsensus* og *konformitet*. Oppgaven løfter her frem en påstand om at konsensus- og konformitetskrav i forsvarsorganisasjonen kan virke hemmende på en annerkjennelse av behovet for intellektuell risikovillighet blant offiserer.

Studiens resultater bør sees i lys av at risikovillighet er et utfordrende fenomen å måle. Allikevel kan studiens funn være et konstruktivt bidrag til debatten omkring hva slags egenskaper vi bør prioritere hos militære ledere i fremtiden.

Summary

The purpose of this research is to examine risk-willingness among current Norwegian Military Cadets in the Army. Risk-willingness is a central attribute to the leadership philosophy Mission Command which originated in Prussia in the early 17th century and was adopted by the Norwegian Armed Forces in the 1990s. This study will make a comparison between the Cadets at the Army Military Academy and a random representative group of civilians in order to assess whether risk-willingness is a significant characterization of the military selection.

This study has a quantitative approach where one hundred Army Cadets and one thousand civilians have responded to a questionnaire concerning different types of risk-willingness.

Acknowledged theory related to civil-military contexts, such as Samuel P. Huntington's *The Soldier and the State* and Morris Janowitz's *The Professional Soldier*, is framing this study by presenting different perspectives on the forces that shape the military institution.

The study results revealed that the Army Cadets were significantly more willing to take risks along the dimensions *physical*-, *achievement*- and *existential risk*. Along the last dimension, *intellectual risk*, the results showed no significant differences.

This study argues that the significant higher willingness to take risks among Army Cadets should be viewed in context of the Norwegian Armies participation in international operations for the last 10-15 years. Furthermore, a resulting professionalism has developed and consequently a more classic warrior-role among military leaders has been generated. Moreover, the study argues that the slightly lower willingness to take intellectual risk among the military selection can be explained by a *consensus-culture* and a demand for *conformity* in the armed forces.

The phenomena of risk-willingness cannot easily be measured and the validity of this study must not be exaggerated. Still, supported by other researchers, this study provides valuable knowledge about the future army leaders and simultaneously opens up for more extensive research on the topic.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Problemstilling	3
1.2	Oppgavens relevans	4
1.3	Begrepsavklaring	5
1.4	Oppgavens struktur	6
2	Teoretisk rammeverk	7
2.1	Tolkninger av Forsvarets rolle i dagens norske samfunn	7
2.1.1	<i>The Warrior</i> i denne studiens kontekst	8
2.1.2	<i>The Citizen Soldier</i> i denne studiens kontekst	9
2.2	OBL og kravet til risikovillighet	10
2.2.1	Fra «Auftragstaktik» til «oppdragsbasert ledelse»	10
2.2.2	Risikovillighet som integrert del av AT og OBL	13
2.2.3	OBL og Breiviks fire dimensjoner av risiko	17
2.2.4	Oppsummering	21
2.3	Faktorer som utfordrer OBL og kravet til risikovillighet	21
2.3.1	Byråkratisering – en bølge av oppskrifter for hvordan virksomheten skal styres	
2.3.2	Konsensusorienterte beslutningsprosesser	23
2.3.3	Teknologisering	25
2.3.4	Konstabelperspektivet og Forsvarets nye oppgaver under fjerne himmelstrøk	27
2.3.5	Oppsummering	28
3	Metode	29
3.1	Deltakere og prosedyrer	30
3.2	Spørreundersøkelsen	33
3.3	Statistiske analyser	34
3.3.1	MANOVA	34
3.3.2	Bivariat korrelasjonsanalyse	36
4	Resultater	37
4.1	Deskriptive statistikk – gjennomsnittsscore på fire risikodimensjoner	37
4.2	Bivariat korrelasjonsanalyse	38
4.3	MANOVA	38
5	Diskusjon	40

5.1	Hypotese: Hær-kadettene reflekterer OBLs krav til risikovillighet og har en høyere grad av risikovillighet enn det representative sivile utvalget.	40
5.1.1	<i>The Warrior</i> og studiens resultater	40
5.1.2	<i>The Citizen Soldier</i> og studiens resultater	44
5.2	Studiens funn – implikasjoner for Forsvaret?.....	47
5.2.1	Manglende intellektuell risikovillighet i det norske offiserskorpset – en trussel mot forsvarsevnen?	48
5.3	Oppsummering	51
5.4	Studiens styrker og begrensninger	52
5.5	Videre forskning	53
6	Konklusjon	55
	Litteraturliste	57
	Vedlegg.....	61

1 Innledning

1. juni 2012 utgir daværende Forsvarssjef Harald Sunde policy-dokumentet *Grunnsyn på ledelse i Forsvaret* (FSJ grunnsyn) hvor han gir overordnede føringer for hvilke type lederskap, og hvordan dette skal utøves i Forsvaret. Dokumentet er i tråd med gjeldende fellesoperative doktriner¹ og presiserer mot slutten av dokumentet behovet for risikovillighet blant offiserer: «Lederen er den viktigste rollemodellen for verdier, krav og forventninger i enhver avdeling. En god rollemodell viser vei gjennom *risikovillighet*, konsistent fremferd, gode holdninger og etisk skjønn» (Forsvarsstaben, 2012, s. 8).

Denne oppgaven skal handle om risikovilje blant offiserer og undersøker i hvilken grad kadetter ved Krigsskolen Linderud, også omtalt som Hærens fremtidige ledere i denne studien, har en høyere risikovillighet enn samfunnets øvrige borgere.

Risikovillighet er et kjent og nært begrep i en militærteoretisk tradisjon. Fra de tidligste krigshistoriske skildringer og frem til i dag har mot, kløkt og oppofrelse vært beskrevet som nødvendige karaktertrekk hos den som skal lykkes i strid. I det norske Forsvaret tydeliggjøres behovet for risikovilje på ulike områder. Forsvarets egen «sikkerhetsventil» den såkalte, «Plakaten på veggen»², synliggjør den militære nødvendigheten av risikovilje i offiserskorpset blant annet gjennom de tydelige instruksene som gis i «Grunnsetninger for forsvarskampen» der befalingsmenn og offiserer plikter å «...gjøre motstand selv om de blir stående alene og selv om situasjonen ser vanskelig eller håpløs ut» (Forsvarsdepartementet, 1949, s. Punkt 8) b)). Også vår egen ledelsesfilosofi - «Oppdragsbasert ledelse» (OBL) og opphavet til denne – «Auftragstaktik» (AT)³ hviler på militære sjefers initiativ og risikovillighet. Carl von Clausewitz, militærteoretikeren og filosofen flere vil hevde var en av grunnleggerne av ledelsesfilosofien AT, mente at mot, initiativ og klok risikovillighet var nødvendige og absolutte krav til militære sjefers som søkte suksess på stridsfeltet (Shamir, 2011, s. 34).

På bakgrunn av gjeldende doktriner og styrende dokumenter, som på ulike måter både implisitt og eksplisitt etterspør risikovillighet blant offiserer er det derfor interessant å reise

¹ Doktriner: Læresetninger FSJ ønsker å vektlegge i egen organisasjon (Bjerga, 2011, s. 166).

² Kgl. Res. 10. juni 1949 blir ofte omtalt som «Plakaten på veggen» og «Forsvarets sikkerhetsventil». Bakgrunnen for dette ligger i at resolusjonen beordrer den enkelte befalingsmann og offiser til å drive motstandskamp selv om Forsvaret som system delvis, eller helt, er satt ut av spill (Bjerga & Håkenstad, 2013, s. 58-60).

³ *Auftragstaktik* ble først etter 2. Verdenskrig brukt som begrep innenfor militærteorien (Nelsen, 1987, s. 21).

spørsmål om hvorvidt denne egenskapen, sett i forhold til det norske samfunnet for øvrig, preger dagens militære profesjonsutøvere.

Før problemstilling lanseres er det naturlig å redegjøre for tidligere og pågående forskning på området. Forskningsprogrammet «Læring under risiko» (LuR) er i denne sammenheng relevant. Programmet, anført av forskningsleder Anders Sookermany⁴, Trond Svela Sand, og Gunnar Breivik ved Norges Idrettshøyskole/Forsvarets Institutt⁵ (NIH/F) er rettet inn mot ulike perspektiver på risiko og risikovillighet innenfor en militær kontekst. Programmet er så langt konkretisert gjennom forskningsbibliografien *Risk-taking attitudes and behaviors among military personnel in dangerous contexts* (2015) som innenfor det aktuelle feltet kategoriserer og dekker 226 ulike publikasjoner i form av artikler, bøker og doktoravhandlinger (Sookermany et al., 2015). Videre har initiativtagerne bak dette programmet gjennomført studiene *Conceptual dimension of risk and risk-taking in military skill-acquisition* og *Risk-taking attitudes in the Norwegian population* (Breivik, 2015). Sistnevnte studie, heretter benevnt *Befolkningsstudien* (B-studien) ble gjennomført i februar 2015 som en randomisert undersøkelse rundt risiko i det norske samfunnet. Studiens funn kartlegger den generelle risikopersepsjon blant norske borgere og danner i tillegg som LuR-programmet selv beskriver «...a baseline study for other studies to come within the military organization» (Sookermany et al., 2015, s. 6).

Denne oppgaven vil gripe fatt i den muligheten LuR-programmet her inviterer til ved å sammenlikne et norsk militært utvalg, representert ved kadetter ved Hærens Krigsskole (KS), med et utvalg av sivile samfunnsborgere innenfor temaet risikovillighet og videre applisere dette til Forsvarets valgte ledelsesfilosofi OBL. Koblingen til OBL kan sees i sammenheng med internasjonale studier rundt ulike militære styrkers evne til å inkorporere AT som ledelsesfilosofi. Israelske Eitan Shamir har gjennom boken *Transforming Command – The pursuit of Mission Command in the U.S., British, and Israeli Armies* (2011) vært toneangivende på dette feltet og argumentere for at adopsjon og implementering av AT ofte møter motstand i dominerende sivil samfunnskultur og at det kreves stor grad av

⁴ Anders MCD Sookermany er forsker tilknyttet både Forsvarets Høyskole og Norges Idrettshøyskole. Han har en doktorgrad innenfor pedagogikk og en mastergrad innenfor filosofi. Han er i tillegg utdannet ved Forsvarets Høyskole.

Trond Svela Sand er forsker tilknyttet både Forsvarets Høyskole og Norges Idrettshøyskole. Han har en bred forskererfaring innenfor tema knyttet kjønn- og ulike kjønnsperspektiv.

Gunnar Breivik er professor emeritus ved Norges idrettshøyskole. Han er også tidligere rektor ved denne institusjonen. Professor Breivik har omfattende forskningserfaring relatert til risikoaktiviteter, toppidrett og fysisk aktivitet i den norske befolkningen generelt (Sookermany, Svela, & Breivik, 2015).

⁵ Forsvarets Institutt ved Norges Idrettshøyskole er en underavdeling til Forsvarets Høyskole (Forsvaret, 2016b).

profesjonalisme for at filosofiens vitalitet skal kunne opprettholdes i de militære styrkene (Ben-Shalom & Eitan, 2011).

Utover LuR-programmet og forskningen rundt transformasjon av militære styrker kan denne studien videre plasseres inn i en bred militærsosiologisk forskningsfront knyttet til sivil-militære relasjoner. I et slikt forskningslandskap finner man internasjonale størrelser som Samuel P. Huntington, Morris Janowitz, og Charles Moskos. På den hjemlige arena kan forsker ved *Institutt for Forsvarsstudier* (IFS) Torunn Laugen Haaland trekkes frem.

1.1 Problemstilling

Samuel P. Huntingtons refleksjoner rundt hvordan den «militære institusjon» er påvirket av funksjonelle krefter på den ene siden og samfunnssosiale på den andre, er omfavnet av mange, også hans mot-debattanter, som et fornuftig utgangspunkt for å se på forhold knyttet til sivil-militære relasjoner (Huntington, 1957, s. 2). Dette utgangspunktet er også velegnet for denne studien som innenfor et avgrenset, men viktig område, implisitt skal danne seg et bilde av hvilke krefter som påvirker de som skal bli fremtidens ledere i Hæren. Torunn Laugen Haalands doktorgradsavhandling *Small Forces with a Global Outreach* fra 2008 løfter frem to perspektiver som komplementere Huntingtons syn på sivil-militære relasjoner. Perspektivene, eller idealtypene, denne oppgaven har latt seg inspirere av er beskrevet som *The Warrior* og *The Citizen Soldier*⁶ (Haaland, 2008, s. 7-9). Rollene og bakgrunnen for disse skal omtales nærmere i teorikapitlet, men introduseres kort her. *The Warrior* er preget av en rendyrket og universal profesjonsidentitet basert på klassiske militære dyder som mot, lojalitet og ære. Videre er idealtypen i sterk grad preget av profesjonens egne verdier og retningslinjer. En motsatt idealtipe finner vi i det *The Citizen Soldier* som i langt større grad er integrert med samfunnet for øvrig og reflekterer de verdier som står sentralt i dette. Idealtypen er sterkt knyttet til sitt eget land og vil i en norsk kontekst være preget av de samfunnstrender som påvirker landet ellers.

Vi har i innledningen sett at Forsvarssjefens Grunnsyn og Forsvarets valgte ledelsesfilosofi uttrykker et behov for risikovillighet hos militære ledere under planlegging og gjennomføring av militære operasjoner. Rent intuitivt kan et slikt behov, i tråd med en *The Warrior*-tilnærming synes opplagt fordi krigens natur i seg selv er risikofull. Men er det slik? *The*

⁶ *The Citizen Soldier* ble i Haalands avhandling benevnt som «The Citizen Soldier/Homeland defender».

Citizen Soldier utfordrer et slikt syn og kanskje er det slik at vi offiserer blir påvirket av helt andre elementer enn de indre og profesjonsnære.

Denne studien reiser følgende problemstilling:

Gjenspeiles Forsvarets ledelsesfilosofi og dens krav til risikovillighet hos kadetter ved Hærens Krigsskole når denne gruppen sammenliknes med et tilfeldig representativt utvalg av den norske sivilbefolkningen?

Problemstillingen vil besvares gjennom en kvantitativ tilnærming der data knyttet til hvordan de to ulike utvalgene forholder seg til fire ulike former for risikovillighet vil bli sammenliknet og analysert. Studien legger til grunn at funn som viser høyere risikovillighet hos det militære utvalget indikerer sterk grad av OBL integrasjon, mens funn som viser liten eller mindre forskjeller mellom utvalgene indikerer en svakere grad av OBL-integrasjon.

Oppgavens konkretiserte hypotese er:

Hær-kadettene reflekterer OBLs krav til risikovillighet og har en høyere grad av risikovillighet enn det representative sivile utvalget.

1.2 Oppgavens relevans

Spørsmålet, «Hvem er offiseren i dag?», fanger opp denne oppgavens relevans. Tiden etter den kalde krigen har vært dominert av indre og ytre omveltninger i Forsvaret. Omorganisering, nedbemanning, byråkratisering, omstrukturering, teknologisering og ikke minst en endret oppdragsportefølje for de militære styrkene er eksempler på dette. Haaland (2008) er inne på noe av denne tematikken og hevder at et identitetsdilemma har oppstått i kjølevannet av det norske Forsvarets transformasjon etter Berlinmurens fall. Hun argumenterer videre for at forskyvningen fra kald-krig innretning til massiv deltakelse i ulike internasjonale operasjoner har endret militærmaktens rolle i samfunnet og at den militære profesjon blir utfordret av en ny og sprikende oppdragsportefølje: «There is a perceived need for the warrior in the case of war, but the warrior ideal is often seen as too brutal and counter-productive for many of the tasks armed forces face in international peace operations» (Haaland, 2008, s. 11-12).

Hvordan har så disse endringene påvirket offiseren, og har det rokket ved det mange offiserer liker å tenke – at vi er noe for oss selv?

Risikovillighet som forskningstema kan i denne sammenheng kanskje være en overaskende tilnærming i forhold til, enkelt fortalt, - om vi er noe for oss selv. Tilnærmingen er på ingen måter tilfeldig og må sees i sammenheng med innføringen av OBL på 1990-tallet. Denne ledelsesfilosofien avhenger som innledningen og senere teoridelen vil vise av enkelte særtrekk i offiserskorpset, herunder evne og vilje til å ta risiko. Spørsmålet i denne sammenheng er om vi som offiserer har institusjonalisert profesjonens og filosofiens krav til denne egenskapen og derigjennom skiller oss fra resten av det sivile samfunnet på dette området, eller motsatt, at OBL som visjoner ellers bare er noen flotte ord på et papir?⁷ Denne oppgaven skal forsøke å finne svar på dette spørsmålet innenfor det angitte temaet.

Hvorfor er så kunnskap om dette relativt snevre feltet så viktig? Svaret på det kan belyses i ett historisk, men dessverre relevant ytterpunkt. I april dagene 1940, eller reelt sett i månedene og ukene før krigsutbruddet, kan vi stille spørsmål om norske offiserer viste tilstrekkelig risikovilje? Var de villige nok til å ta fysisk risiko, dø om så? Hadde de evne til intellektuell risikovillighet ved å tenke nytt å improvisere i en vanskelig situasjon? Og til slutt stilte de høye nok krav til seg selv – viste de ansvars glede?

Med dette som bakgrunn, i en tid der vi igjen opplever en tilspisset sikkerhetspolitisk situasjon, synes det relevant å bli bedre kjent med Hærens fremtidige ledere å kartlegge hva som kjennetegner denne gruppen i forhold til et lite, men viktig område som risikovillighet.

1.3 Begrepsavklaring

Begrepet risiko kan spores tilbake til frykten for skipsforlis og behovet for forsikringsordninger rundt maritim handelsaktivitet på 1650-tallet (Lupton, 1999). Begrepet er videre omfangsrikt og krever i tråd med Mary Douglas sin argumentasjon kontekstuell avgrensning (M. Douglas, 1992; M. Douglas & Wildavsky, 1982)

I denne studiens kontekst anses Daly og Wilsons definisjon av risikovillighet som mest relevant ved å hevde at risikovillighet kan beskrives som en adferd der individet velger det handlingsalternativet som i en gitt situasjon gir størst gevinst: «The riskier of two choices with equal expected values is that with the higher payoff variance. Preference for that option is called risk proneness or risk-seeking, while preference for the low variance option is called risk aversion» (Daly & Wilson, 2001, s. 3). Begrepet er videre operasjonalisert gjennom

⁷ Hvor effektive visjoner er som styringsverktøy diskuteres ofte. Flere vil hevde at visjoner har begrenset verdi (Gundersen, 2016).

Breiviks risikodimensjoner, fysisk, -intellektuell, -prestasjons og intellektuell risikovillighet (Breivik, 1997), (Breivik, 1984). Overordnet kan de ulike risikodimensjonene forklares på følgende måte:

Fysisk risiko

– villighet til å delta i aktiviteter som kan innebære fare for liv og helse.

Intellektuell risiko

– villighet til kreativ utfoldelse og nytenkning som utfordrer etablert sannheter.

Prestasjonsrisiko

– villighet til å sette seg høye mål og akseptere stor sannsynlighet for å feile.

Eksistensiell risiko

– villighet til å ofre mye for å oppnå det livet man ønsker å leve.

Hvordan risikodimensjonen er relatert til Forsvaret ledelsesfilosofi vil gjøres rede for i oppgavens teorikapittel pkt. 2.2.3.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven er delt inn i seks kapitler. Innledningen presenterer studiens tema, problemstilling og hvorfor undersøkelsen er viktig. Kapittel to, det teoretiske rammeverket, er bygd opp rundt tre delkapitler hvor det første presenterer to ulike idealtyper som på hver sin måte er ment å gi leseren relevante fortolkningsrammer av oppgavens tema gjennom studien. I delkapittel to gjøres det rede for OBL-filosofien og risikovillighet som integrert del av denne. Her vil også begrepet risikovillighet operasjonaliseres og knyttes til de fire ulike risikodimensjonene. I delkapittel tre lanseres faktorer som kan tenkes å utfordre OBL-filosofien og dens påvirkningskraft på militære profesjonsutøvere. I kapittel tre vil oppgavens metodiske tilnærming beskrives, herunder en gjennomgang av undersøkelsens deltagere, prosedyrer og anvendte statistiske analyser. I kapittel fire vil undersøkelsens resultater presenteres før oppgaven i del fem diskuterer funnene i lys av fortolkningsrammene og relevante faktorutledninger presentert i teorikapitlet. I kapittel seks vil oppgaven med utgangspunkt i dens problemstilling og hypotese konkluderes.

2 Teoretisk rammeverk

I dette kapitlets første del vil studien gjøre rede for hvordan Forsvarets rolle i samfunnet kan tolkes, beskrives og forklares. For å gjøre dette vil to idealtyper med ulike tilnærminger til militær yrkesutøvelse og med ulik fortolkning av hva som former denne yrkeskategorien lanseres. I delkapittel to vil det gjøres rede for hvordan AT-filosofien oppsto og senere hvordan denne ble adoptert som OBL i det norske Forsvaret. Deretter vil OBL filosofiens krav til risikovillighet beskrives og relateres til Breiviks ulike risikodimensjoner. I del tre vil det gjøres greie for hvordan faktorer som *byråkratisering*, *konsensus*, *teknologisering*, og en *endret militær oppdragsportefølje* potensielt sett kan utfordrer OBLs gjennomslagskraft og vitalitet i dagens norske forsvar.

2.1 Tolkninger av Forsvarets rolle i dagens norske samfunn

The military institutions of any society are shaped by two forces: a functional imperative stemming from the threats to the society's security and a social imperative arising from the social forces, ideologies, and institutions dominant within the society (Huntington, 1957, s. 2).

Under arbeid med denne studien har spørsmålet – tror du vi offiserer er mer risikovillige enn sivilistene? – ofte, og helt uformelt, blitt stilt til studiekolleger på Forsvarets høyskole. Svarene, som regel etter svært korte tenkepauser, spriker i to hovedretninger. Kategori A kan gjerne sammenfattes i: «Vi er jo krigere, det er klart vi er mer risikovillige!» Og kategori B noe slik som dette: «Nei, vi flytter på papir som resten av statsforvaltningen og vel verken mer eller mindre risikovillige enn resten av samfunnet!». Hva forteller disse svarene oss? Jo, de forteller oss at vi tolker vår egen og Forsvarets rolle ulikt. I dette avsnittet, litt inspirert av de høyst uformelle spørsmålsrundene på FHS, og mest inspirert av Torunn Laugen Haalands forskning på rollepersepsjon i det norske Forsvaret, ønsker studien å plassere sin tematikk inn i to tilnærminger som fra ulike ståsted kaster lys over oppgavens problemstilling.

Haalands leverte sin doktoravhandling i 2008. Da hadde hun undersøkt hvordan økende deltakelse i internasjonale operasjoner påvirket Forsvarets forståelse av egen rolle (Haaland, 2008, s. 4). Analyseverktøyet hun brukte i dette arbeidet var kategorisering av funn i ulike erketyperiske rollebetegnelser benevnt som: *The Warrior*, *The Citizen Soldier*, *The State*

employe og *The Mercenary*. Haaland fant i sine analyser ut at de tre førstnevnte rolletypene eksisterte side om side, men at *The Warrior*-rollen i tiden etter murens fall hadde fått en økt «oppslutning», mens *The Citizen Soldier*-rollen samtidig ble skjøvet mer i bakgrunnen (Haaland, 2008, s. 6-7, 246-252).

Haalands modell, som vist under, oppsummerer de fire ulike rollenes kjennetegn og kjerneinnhold. Studien vil i det videre arbeidet ta med seg *The Warrior* og *The Citizen Soldier* med begrunnelse i at dynamikken mellom disse synes mest relevant for denne oppgavens tilnærming.

Modell 2.1. (Haaland, 2008, s. 11)

	<i>The Warrior</i>	<i>Citizen Soldier</i>	<i>State employee</i>	<i>Mercenary</i>
Overall purpose	Fight wars	Protection of the homeland and nation building	Implementation of political directives	Make a profit
Main emphasis	Professionalism	Representativity and democracy*	Effective management	Professionalism/Cost-effectiveness
Core values	Honor, duty, cohesion, loyalty	As similar to civil society as possible	Implementation of state policy/Workers right	Indifferent
Civilian control achieved by	Surveillance and obedience	Recruitment and education	Negotiations with unions	Market mechanisms and contracts

*Main emphasis will depend on the predominant values in the society the armed forces are set

2.1.1 *The Warrior* i denne studiens kontekst

Denne universelle idealtypen gjenspeiler i stor grad Huntingtons teori rundt militærvesenets rolle i samfunnet (Haaland, 2008, s. 7. Fotnote 11). I boken *The Soldier and the State* fra 1957, i konteksten av kald krig og et stadig sterke Sovjetunionen, argumenterer han for at krigskulturen må holdes ren og ikke influeres av sivile samfunnstrender slik at ryggraden i de amerikanske væpnede styrkene, offiserskorpset, skulle være best mulig forberedt til en

storkrig mot Sovjetunionen. Teorien understreker i tråd med dette at offisersyrket, gjennom «the management of violence» (Huntington, 1957, s. 11) grunnleggende er separert fra andre yrkesgrupper og at militære styrkers eneste eksistensgrunnlag er å utkjempe kriger. Separasjonsbegrepet må også sees i sammenheng med kontroll og styring med de militære styrkene hvor han argumenterte for at dette skulle skje gjennom et klinisk forhold mellom politikken og militærvesenet. Politiske ledere skulle fastsette målsetninger for de væpnede styrkene og ellers holde seg borte fra militære forhold, og motsatt skulle Generalene holde seg borte fra politikken (Huntington, 1957, s. 400-428).

En sterk profesjonsidentitet og stor grad av profesjonalitet er videre attributter til denne rollebeskrivelsen. I dette ligger det at 24-timers offiseren har en sterk tilknytning til, og identifiserer seg med profesjonens egne verdier og kodekser (Haaland, 2008, s. 7).

Idealtypen kan oppsummeres i følgende delslutning: *The Warrior* identifiserer seg sterkt med sin egen ledelsesfilosofi og spiller dens krav til militære ledere. *The Warrior* er i mindre grad påvirket av sivile samfunnstrender og får lov til å dyrke sin profesjon adskilt fra andre yrkesgrupper.

2.1.2 *The Citizen Soldier* i denne studiens kontekst

Denne idealtypen som kan forstås som en motsats til *The Warrior* er basert på Morris Janowitz bok *The Professional Soldier* (1960). Boken er skrevet i samme tidsrom som *The Soldier and the State*, men har en ulik tilnærming til militærets rolle i USA. Denne rollebeskrivelsen understreker at integrasjon og likhet med det sivile samfunnet i størst mulig grad skal tilstrebes og at rådende militære verdier skal gjenspeile og representere de verdier som eksisterer i det sivile samfunnet for øvrig (Haaland, 2008, s. 8). Integrasjon må også her sees i sammenheng med politiske kontroll hvor dette, i tillegg til formelle mekanismer, skulle etterleves gjennom integrasjon av demokratiske normer i de militære styrkene (Janowitz, 1960, s. 418-439).

Denne idealtypen er i mindre grad universell og er nært knyttet til det enkeltes land historie og hva slags rolle Forsvaret har spilt i denne. Som Haaland peker på har denne idealtypen sterke røtter i norsk forsvarstradisjon ved vår sterke binding mellom folket og de militære styrkene i hovedsak materialisert gjennom *verneplikten* og *invasjonsforsvaret* (Haaland, 2008, s. 8).

Dette perspektivet hviler videre på en antagelse om at militære yrkesutøvere i stor grad påvirkes av sivile samfunnstrender og i mindre grad er preget av særegenhet.

Idealtypen kan oppsummeres i følgende delslutning: *The Citizen Soldier* identifiserer seg i sterk grad med sitt eget lands verdier og preges av rådende samfunnstrender. *The Citizen Soldier* er i mindre grad preget av profesjonens egendefinerte retningslinjer og har et distansert forhold til sin egen ledelsesfilosofi.

2.2 OBL og kravet til risikovillighet

Med de to ulike idealtypene i bakgrunnen skal nå Forsvarets valgte ledelsesfilosofi presenteres. Innledningsvis vil filosofiens opphav og videre adopsjon til OBL og norske forhold beskrives. Deretter vil OBL knyttes til begrepet risikovillighet før det avslutningsvis trekkes en parallell fra begrepet risikovillighet i konteksten av OBL til Breiviks ulike former for risiko. Den avsluttende delen må sees i tett sammenheng med denne studiens metode og analysearbeid da dette delkapitlet lanserer det som skal bli studiens indikatorer for gjenkjenning av OBL- autentisk risikovillighet.

2.2.1 Fra «Auftragstaktik» til «oppdragsbasert ledelse»

Nederlaget Prøyssiske militære styrker erfarte under det såkalte dobbeltslaget ved Jena-Auerstedt 14. oktober 1806 markerer starten på de reformer som skulle føre frem til det vi i dag gjerne omtaler som «Auftragstaktik» (AT), eller i en norsk sammenheng «oppdragsbasert ledelse» (OBL) (Creveld, 1985, s. 96-110), (Shamir, 2011, s. 34). Reformarbeidet⁸ ble innledningsvis drevet frem av historiske størrelser som Gerhard von Scharnhorst (1755-1813) og Carl von Clausewitz (1780-1831) som så et grunnleggende behov for å utvikle en ny form for kommunikasjon, eller det vi i dag gjerne ville definert som kommando og kontroll⁹ (K2) system, som istedenfor for å neglisjere krigens kaos tok sikte på å utnytte dette fenomenet (Yardley & Kakabadse, 2007, s. 70-71). Kaosbegrepet må her sees i sammenheng med den rivende samfunnsutvikling som skjøt fart etter den Franske revolusjonen i 1789 der demokratisering, nasjonalisering og industrialisering endret krigens rammefaktorer (Hobson, 2005, s. kap. 4-5), (Haaland, 2008, s. 24-25).

⁸ Det første formelle dokumentet knyttet til reformendringene var omformuleringen av de Prøyssiske feltforskrifter fra 1788. Disse kom ut, vesentlig omformulert, i 1837 (Yardley & Kakabadse, 2007, s. 72).

⁹ Kommando og Kontroll (K2) se FFOD 2014. (Forsvaret, 2014, s. 222).

Blant annet medførte massemonstring¹⁰ av soldater, gjennom innføring av allmenn verneplikt, og bruk av nye våpensystemer¹¹ en spredningsproblematikk for den prøyssiske hæren. Effektiv K2 ble vanskelig å utføre i situasjoner der stridsteateret ikke lenger var geografisk avgrenset på en slik måte at det fysisk lot seg observere og kontrolleres fra en, eller et fåtall av øverstkommanderende. For å oppnå det overordnede suksesskriteriet tempo¹² i striden så man derfor et sterkt behov i reformarbeidet for å etablere en organisasjonskultur basert på tillit der beslutningsmyndigheten naturlig ble desentraliseres nedover i kommandokjeden. Forutsetning for desentralisering og god beslutningsevne skulle videre hvile på å utdanne «tenkende ledere» som ut fra egen situasjonsforståelse tok avgjørende initiativ i striden og selvstendig fant den mest effektive måten å nå overordnet sjefs intensjon på (Nelsen, 1987, s. 21-28).

Helmuth von Moltke (1800-1891) er kanskje den enkeltpersonen som i kraft av sin stilling som generalstabssjef i Prøyssen, senere Tyskland, i perioden 1857-1888 har hatt størst betydning for implementering av AT i doktriner og offisersutdanning. Moltke var svært opptatt effektiv ordreformulering og som feltforskriftene av 1869 peker på skulle sjefer i mindre grad rette sin oppmerksomhet mot spørsmålet om *hvordan* militære operasjoner skulle gjennomføres. *Hva* som skulle oppnås med operasjonen, måtte derimot uttrykkes tindrende klart gjennom intensjoner nedover i kommandokjeden. Moltkes tilnærming på dette feltet bærer videre med seg en implisitt intellektuell erkjennelse om at stridssituasjoner er unike og ikke fullstendig kan fanges opp i standardiserte handlinger og understreker med dette behovet for kreative, selvstendig tenkende og initiativrike offiserer (Yardley & Kakabadse, 2007, s. 71-73).

Etter Moltkes bortgang stagnerte utvikling av AT og første verdenskrig ble et tilbakeskritt for den tyske Arme`. General Hans von Seeckt ble den som skulle få ansvaret for å rette opp et omstendelig tysk kommandosystem i mellomkrigstiden. Seeckt løste dette på en forbilledlig måte og lanserte gjennom «FüG-doktrinen»¹³ et nytt forenklet ordresystem med ATs grunnleggende ideer integrert. I dette lå en revitalisering av intensjonsbasert ledelse og en større vektlegging av å mobilisere den enkelte soldats handlekraft og evne til å ta initiativ.

¹⁰ Allmenn verneplikt ble i Frankrike innført i 1793, og i Prøyssen 1808-12. Innføringen av allmenn verneplikt medførte en enorm økning i antall tilgjengelige soldater, og derigjennom et økt kontrollspenn for militære ledere (Hobson, 2005, s. 173-175).

¹¹ Utvikling av blant annet lademekanismer på rifler medførte at soldater ikke lenger hadde behov for å stå oppreist for å lade. Dette minsket behovet for tette formasjoner og bidro gjennom bruk av lendet som dekning til større spredning av soldater på stridsfeltet.

¹² Tempo; "The rate or rhythm of military activity relative to the enemy, within tactical engagements and battles and between major operations" (NATO, 2009, s. Lexicon - 21).

¹³ FüG - Führung und Gefecht der verbundenen Waffen (Lindquister, 2002, s. 12).

Ved overgangen fra Reichswehr til Wehrmacht i 1933 ble FuG erstattet av den nye doktrinen «Truppenführung», uten at forhold knyttet til ledelse ble vesentlig endret. Ved utbruddet av andre verdenskrig var AT dypt forankret i Wehrmacht og ble gjenspeilet i de tyske styrkenes formidable effektivitet de første krigsårene.

Mens AT må sees på som et verdisett, eller en filosofi som skal gjennomsyre hele organisasjonen bør «Blitzkrieg» og «Manøverkrigføring» som ofte likestilles med AT og OBL, heller sees på som helt overordnede handlingsalternativer for stridsutøvelse. Selv om koblingen mellom konsept og en understøttende ledelsesfilosofi er et interessant tema ligger det utenfor denne oppgavens rammer å gå videre inn på dette. Det er imidlertid vesentlig å understreke at en ledelsesfilosofi som AT og OBL i større grad enn overordnede stridføringskonsepter må sees på som allmenngyldige og tidløse prinsipper for å kunne operere effektivt i et stridsmiljø preget av kaos og friksjon (Rekkedal, 2001, s. 412).

Både i internasjonal og norsk sammenheng ble AT adoptert som ledelsesfilosofi i perioden 1970 – 1995. Implementeringen av filosofien kan grovt deles i to hovedfaser der innledende «oversettelsesfase» omhandler oversettelse og forståelse av det teoretiske grunnlaget for filosofien, mens avsluttende fase handler om å omsette teorien til en nasjonal og praktisk kontekst (Shamir, 2011, s. 6 - Figur 1.). Motivasjonen bak beslutningen om å importere AT som ledelsesfilosofi kan i stor grad relateres til erkjennelsen om at Sovjetiske militære styrker på det europeiske fastlandet ville være kvantitativt overlegne i en situasjon der kald krig ble til varme stridshandlinger. Dette resulterte i et naturlig behov for nye doktriner som nettopp tok høyde for et slikt scenario. Det formelle dokumentet som tydeligst markerer overgangen fra et utmattelseskonsept¹⁴ til manøverkonsept er FM Operations fra 1982 også ofte omtalt som «AirLand battle» doktrinen. I denne doktrinen ble AT, her omtalt som «Mission Command»¹⁵ (MC) presentert som understøttende ledelsesfilosofi til manøverkonseptet (Shamir, 2011, s. 101-102).

Selv om utviklingen som foregikk i USA og senere andre allierte land indirekte påvirket en norsk formell innførsel av AT kan den utløsende faktoren mer direkte relateres til skredulykken i Vassdalen i 1986 der befal og soldater tilhørende Ingeniørbataljonen Brigade Nord, mot egne anbefalinger, av en sentralisert og ikke tilstedeværende ledelse, ble beordret

¹⁴ Om forholdet «utmattelseskrigføring» vs. «manøverkrigføring» (Bjerga, 2011, s. 184).

¹⁵ I USA og Storbritania benevnes «Auftragstaktik» som Mission Command (MC). MC ble implementert i US Army på 1970- og 80-tallet; «Adoption of mission command by the American army was carried out as part of the reforms of the 1970s and 1980s (Shamir, 2011, s. 101).

inn i et område som kort tid senere skulle bli en dødsfelle for 16 unge norske menn. Uten å gå i detalj på kritikken av Forsvaret etter denne hendelsen ble en av de store konsekvensene innføring av en ny ledelsesfilosofi som ble kalt oppdragsbasert ledelse i motsetning til tidligere en «ordrebasert ledelse»¹⁶ (Forsvarsstaben, 2012, s. 6).

OBL ble første gang formalisert i det som gjerne omtales som Forsvarets første overordnede doktrine fra 1995 *Forsvarsjefens grunnsyn for utvikling og bruk av norske styrker i fred, krise og krig* (Bjerga, 2011, s. 178-179). Siden den gang er OBL formalisert og trukket frem som gjeldende ledelsesfilosofi i en rekke styrende dokumenter og kommer i dag tydeligst frem i *Forsvarsjefens grunnsyn* (2012) og *Forsvarets Fellesoperative doktrine* (FFOD) fra 2014 som i pkt. 06008 understreker at: «Kommando og kontroll i Forsvaret er basert på oppdragsbasert ledelse» (Forsvaret, 2014, s. 166).

2.2.2 Risikovillighet som integrert del av AT og OBL

Good leaders made rapid estimate, adopted as sound a course of action feasible, and executed it decisively. In this view, speed was more essential than precision; a decent plan carried out immediately was superior to a superb plan carried out much later. To operate this way a leader had to assume risk willingly (Nelsen, 1987, s. 24).

Før en redegjørelse for hvordan risikovillighet og AT er knyttet sammen er det vesentlig å forstå hva som preger praksisfeltet og konteksten denne ledelsesfilosofien skal utøves i. Få har vel beskrevet dette så konkret og samtidig så tidløst og allmenngyldig som Clausewitz gjennom hans friksjonsbegrep: «Friction is the only concept that more or less corresponds to the factors that distinguish real war from war on paper» (Clausewitz, 1976 Bok 1. Kap. 7.). Tidligere forsvarssjef Sverre Diesen utleder i boken *Militær Strategi* (2000) dette begrepet ytterligere og oppsummerer friksjonselementet som summen av fiendens handlinger, klimatiske forhold, fysiske og psykiske påkjenninger og materiell- og teknologihavari. (Diesen, 2000, s. 155).

Behov for risikovilje og initiativ som en integrert del av AT synes klokt og fornuftig i rammen av friksjonsbegrepet der utnyttelse av de mulighetsvinduer som offiseren vil bli eksponert for står sentralt. Det er nettopp gjennom utnyttelse av friksjonen, eller *the fog of war*, den initiativtagende parten kan lamme sin motstander og sette denne ut av spill. For å realisere dette hevder Clausewitz videre at militære ledere måtte ha egenskaper som:

¹⁶ Se FSJ Grunnsyn (Forsvarsstaben, 2012, s. 6)

«...boldness, initiative, and a propensity for risk taking balanced by education, imagination, and intellect» (Shamir, 2011, s. 34).

Begrepene initiativ og risikovilje er som Clausewitz utsagn ovenfor viser ofte omtalt i relasjon med hverandre. John T. Nelsen vektlegger dette i artikkelen *Auftragstaktik: A Case for Decentralized Battle* (1987) og argumenterer for at disse begrepene eksisterer i en form for symbiose: «Closely related were the attributes wich stressed risk-taking and decisive action» (Nelsen, 1987, s. 24). Elementene risikovilje og initiativ er også fremtredende i den innflytelsesrike doktrinen *Truppenführung* fra 1933. I kapitlet som tar for seg ledelse og kommando understrekes det at «...great success requires boldness...» og videre at: «One can never be strong enough at the decisive point. The commander who tries to be secure everywhere, ...acts contrary to this basic rule» (Beck, 2001, s. 22). Det sistnevnte utdraget viser en interessant nærhet til stridsfeltets realiteter og videre en erkjennelse om at omfattende fokusering på kontinuerlig å sikre egne styrker vil kunne føre til nederlag, underforstått – risikovillighet var helt nødvendig for å slå motstanderen.

For å argumentere for at risikovillighet hos offiserer er en avgjørende egenskap hos offiserer under praktisering av AT er det formålstjenlig og fokusere på hvordan egenskapen risikovillighet og initiativ skulle dyrkes frem ved tyske militære utdanningsinstitusjoner. Forskeren Nils Marius Rekkedal¹⁷ er en av de som oppsummerer dette godt i boken *Moderne krigskunst: Militærmakt under omforming* (2001) der han presiserer at AT suksess i Tyskland i stor grad hvilte på utdanningsinstitusjonenes evne til å dyrke frem egenskaper som: «...intuisjon, initiativ, risikovillighet, fleksibilitet og stressmestring» (Rekkedal, 2001, s. 115-116 og 412). Rekkedal advarer videre om at dette fokuset er helt nødvendig for at ledelsesfilosofien ikke kun skal eksistere pro forma (Rekkedal, 2001, s. 413). Nelsen er også inne på utdanningsinstitusjonenes helt sentrale rolle i arbeidet med å fremelske initiativ og risikovillighet. Forfatteren beskriver her hvordan stor grad av handlekraft hos de fremtidige offiserene ble dyrket frem gjennom utdanningsmiljø med høy aksept for å gjøre feil. Det å bli straffet for å trekke feilaktige slutninger og deretter handle på uriktig grunnlag var med andre ord sett på som en dysfunksjonell pedagogisk tilnærming i tysk offisersutdanning: «... no opprobrium was associated with failure resulting from prudent risk-taking by the thinking

¹⁷ Professor Rekkedal ble i 2007 anklaget for plagiat og forskningsfusk. Han ble ikke fratatt stillingen som professor ved den svenske Försvarshögskolan, men ble av det svenske Vetenskapsrådet irettesatt for ikke å ha fulgt forskningsetiske retningslinjer. Studien velger allikevel å referere til *Moderne krigskunst: Militærmakt under omforming* fra 2001 og grunngrir dette med at boken i stor grad blir referert til av andre studenter og forskere.

leader...» (Nelsen, 1987, s. 24). I forhold til den tyske normen om at «all handling er bedre enn ingen handling» er det for øvrig interessant å trekke en parallell til US Marines, en av verdens mest anerkjente utøvere av «Manoeuvre Warfare», og deres mest kjente slagord – «DO – OR DIE». Slagord som dette eksisterer kanskje mest for å styrke kollektivet og lagånden, men reflekterer også at AT-filosofiens krav om initiativ og risikovillighet er institusjonalisert i organisasjonen (Toje, 2010).

I norsk sammenheng omtales egenskapen risikovillighet i to av Forsvarets tre utgitte fellesoperative doktriner (FFOD 00/07/14). I 2000-utgaven understrekes det i likhet med Clausewitz og Nelsen at initiativ og risikovillighet er nært knyttet til hverandre: «Initiativ er nært knyttet til evnen til å ta kalkuleerte risikoer for å skape avgjørelse, i motsetning til reaktiv (vente og se) opptreden som bare leder mot nederlag» (Forsvaret, 2000, s. 37). Verdt å merke seg her er begrepet *kalkulert* og kan sees i sammenheng med de engelske uttrykkene *prudent* (forsvarlig) og *propensity* (tilbøyelighet) som Nelsen bruker i sin artikkel. Uten at disse begrepene er nærmere definert vil studien argumentere for at de bør forstås som en egenskap til å være risikovillig i de riktige situasjonene hvor utsikten til et godt resultat er tilstede, og motsatt ikke forstås som tilfeldige og overilte handlinger på stridsfeltet. Om utvikling av denne doktrinen peker Kjell Inge Bjerga, nåværende dekan ved Forsvarets Høgskole, på at det ble «...ansett som viktig å utvikle offiserer og mannskaper som var initiativrike, risikovillige og hadde en sterk vilje til å vinne» (Bjerga, 2011, s. 193-194). Bjergas beskrivelse omkring behovet for risikovillighet må sees i sammenheng med de store omveltningene i Forsvaret og overgangen til en manøverorientert tilnærming og OBL som understøttende ledelsesfilosofi (Bjerga, 2011, s. 164-202).

I 2007-utgaven knyttes risikovillighet i motsetning til 2000-utgaven i større grad til stridsform. Her pekes det på at manøvermetoden krever sjefer som har evne og vilje til å ta kalkuleerte risikoer. Manøvermetoden må i denne forbindelsen forstås som en av tre ulike stridsformer (*Utmattelse*, *Stabiliserende*- og *Manøvermetode*) og er i svært korte trekk preget av en indirekte tilnærming som mot en typisk regulær og konvensjonell motstander søker å frata motstanderen vilje til å kjempe. Det er videre relevant å notere seg at doktrinen uttrykker et eksplisitt behov for risikovillighet hos de militære ledere og underbygger en påstand om at denne egenskapen anses som avgjørende hos offiserskorpset (Forsvaret, 2007, s. 60-61).

FFOD 2014 omtaler ikke risikovillighet som egenskap hos militære ledere direkte. Dette må sees i sammenheng med to forhold. For det første hadde FSJ Sunde utgitt ett eget *Grunnsyn*

for ledelse to år før utgivelsen av doktrinen og for det andre vektlegger 2014 utgaven i større grad planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner enn de foregående doktrinene (Forsvaret, 2014, s. 3). At OBL og kravet til risikovillighet ikke er omtalt i denne doktrinen betyr ikke at begrepene har mistet sin relevans. Grunnsynet understreker dette og vil bli nærmere beskrevet i neste delkapittel.

Seleksjon av kandidater til offisersutdanning er også et relevant område å knytte til risikovillighet og hvordan dette integreres i AT og OBL. Det å identifisere de riktige kandidatene var, og er fortsatt ett helt sentralt element for og «fylle» filosofiene med de riktige menneskene (Nelsen, 1987, s. 23). Før vi går inn på hvordan dette gjenspeiles i seleksjonsprogrammer- og øvelser er det nødvendig å reflektere rundt behovet for seleksjon. Arv og miljøfaktorer er i denne sammenheng interessante og behovet for å *tiltrekke seg, selekt*ere og *videreforedle* individer kan identifiseres gjennom dokumentstudier av AT og OBL litteratur. På den ene siden er litteraturen i denne sammenheng klar på at egenskaper verdsatt av ledelsesfilosofien kan dyrkes frem gjennom øving, trening og utdanning, men samtidig fremheves også viktigheten av seleksjon. Det er altså kombinasjonen av disse, ved at personer med de riktige egenskapene tiltrekkes militær lederutdanning, og videre at deres egenskaper blir premiært i seleksjonssammenheng, og avslutningsvis at disse egenskapene blir videreforedlet i et «OBL-miljø», som må ligge til grunn for å forstå hvordan særegne trekk hos militære ledere innenfor denne filosofien kan oppstå. Et slikt resonnement sammenfaller også godt med forskning på risikovillighet uavhengig av denne studiens kontekst som viser at vilje til å ta risiko er et resultat av genetiske forhold på den ene siden og miljømessige på den andre (Breivik, 1999; Zuckerman, 1979).

I det norske Forsvarets seleksjonsprosesser kan man på bakgrunn av seleksjonsprogram- og øvelser argumentere for at vilje til å ta risiko i stor grad blir premiært. I praksis kommer dette kanskje dette tydeligst frem innenfor den fysiske risikodimensjonen materialisert av ulike fysiske mestringstester. Men også fokuseringen på de andre risikoformene kan identifiseres som momenter i seleksjonssammenheng. Eksempelvis måles kandidater på evnen til å håndtere usikkerhet, herunder å fungere som leder under forhold som tvinger frem evne til å ta beslutninger i kontekster kandidater opplever som risikofulle (Laustsen, 2015).

Mot slutten av dette avsnittet er det naturlig å se på evnen og muligheten land uten den nasjonale kulturen Prøyssen og Tyskland var omsluttet av har til å adoptere og implementere AT som ledelsesfilosofi. Nettopp dette spørsmålet opptar og er motivasjonen bak forskningen

utført av den israelske professoren Eitan Shamir. I boken *Transforming Command* (2011) peker forskeren på at det ofte oppstår et praksisgap mellom slik AT ble utøvd i sitt opprinnelsesland og slik den blir utøvd i det importerende landet. Praksisgapet, hevder Shamir, oppstår som et resultat av stor nasjonal kulturell og verdimessig ulikhet (Shamir, 2011, s. 157 - 193). I forhold til temaet risiko presiserer han at mens høy risikovillighet hos offiserer var sett på som helt naturlig og nødvendig i en opprinnelig AT kultur, ble den samme egenskapen i det amerikanske samfunnet sett på noe som i begrenset grad var kompatibelt med eksisterende verdier og samfunnskultur (Shamir, 2011, s. 96 - se tabell.). Shamir forskningstilnærming er for denne studien meget relevant ved at den nettopp undersøker hvorvidt vår valgte ledelsesfilosofi OBL og dens behov for risikovillighet hos offiserer reflekteres hos hærens fremtidige ledere, eller om det er slik at slike særegenheter har måttet vike plassen for sivile samfunnstrender.

Så langt har dette delkapitlet beskrevet hvordan AT oppsto og videre hvordan ledelsesfilosofien ble adoptert og implementert i det norske forsvaret. Dernest har det blitt redegjort for hvordan og hvorfor OBL filosofien krever risikovillighet hos militære ledere. I neste og avsluttende avsnitt skal risikobegrepet i rammen av OBL ytterligere operasjonaliseres med den hensikt å begrunne hvordan begrepet i denne studien er gjort forskbart.

2.2.3 OBL og Breiviks fire dimensjoner av risiko

Breivik har i sin omfattende forskning på risikofeltet nyttet ulike tilnærminger for å undersøke risikopersepsjon blant ulike kategorier av befolkningen. I denne sammenheng har han blant annet operasjonalisert begrepet inn i ulike dimensjoner: Sosial-, eksistensiell-, økonomisk-, prestasjons-, fysisk-, intellektuell-, etisk- og politisk risiko (Breivik, 2016), (Breivik, 1997). Dette delkapitlet vil argumentere for at fire av disse ulike dimensjonene sammenfaller med risikobegrepet slik det omtales i AT- og OBL litteratur og følgelig vil være valide variabler for å besvare oppgavens problemstilling. Dette delkapitlet bør derfor sees i nær sammenheng med studiens metodedel.

Fysisk risikovillighet er slik Breivik omtaler det knyttet til å oppsøke situasjoner som innebærer fare for fysisk skade eller død. Dette eksemplifiseres gjennom individer som oppsøker arenaer for ekstremsport, eller som velger å flytte inn i områder der det kan være fare for utbrudd av epidemier, vulkanutbrudd etc. (Breivik, 1997, s. 8). En motsats til høy

fysisk risikovillighet er å oppsøke trygge omgivelser der faren for å skade seg eller omkomme er liten.

Krigens natur er nært knyttet til en fysisk risikodimensjon der deltakelse i strid står som et erke-typisk eksempel på aktivitet som innebærer fysisk skade eller død. *Truppenführung* fanger opp dette i sin innledning og understeker at soldater må være forberedt de største fysiske prøvelser og at krig er en kamp på liv og død (Beck, 2001, s. 17). For utøvere av den militære profesjon er fysisk risiko følgelig et kontinuerlig iboende element både i forhold til seg selv, men kanskje i enda større grad i forhold til de mannskaper man er satt til å lede. I denne sammenheng er det nærliggende å argumentere for at stor grad av fysisk risikoaksept må være til stede for å kunne fungere effektivt i ulike stridsmiljø. FSJ grunnsyn understøtter en slik påstand og beskriver under pkt. 5 *Individuelle forutsetninger for OBL* at militært lederskap på sitt mest ekstreme handler om «... å kunne leve med høy grad av usikkerhet, mestre komplekse omgivelser og tåle slike situasjoner bedre enn motstanderen» (Forsvarsstaben, 2012, s. 11). Videre beskriver dokumentet at dette krever risikovillighet utøvd gjennom *fysisk- og moralsk mot* (Forsvarsstaben, 2012, s. 12). Denne operasjonaliseringen av begrepet mot er basert på Clausewitz tanker omkring det å utsette seg for risiko. Han hevdet slik det gjenspeiles i FSJ grunnsyn at det finnes to typer av mot «... det er mot til å utsette seg for personlig fare, og mot til å påta seg ansvar (Clausewitz, 1972, s. 36)

Et avsluttende eksempel på hvordan den fysiske risikodimensjonen er knyttet til OBL i dagens norske Forsvar eksisterer i praksisen rundt tildeling av stridsdekorasjoner. Intet annet sted kommer en verdsetting av fysisk risikovilje klarere frem enn i statuttene for de ulike medaljene:

Medaljen [Forsvarets medalje for Edel Dåd] kan tildeles militært og sivilt personell som i militær sammenheng har utvist personlig rådsnarhet og mot ut over det som kan kreves. Under farefulle forhold og/eller med fare for eget liv har bidratt til å forhindre tap av menneskeliv eller avverget skader på materiell og eiendom (Forsvaret, 2016a).

Clausewitz kategorisering av mot ikke bare i et fysisk perspektiv, men også i et moralsk, danner en naturlig overgang til denne studiens andre variabel – *intellektuell risikovillighet*. Denne risikoformen trekkes blant annet av Nelsen frem som spesielt viktig del av OBL-filosofien og underbygger dette ved at krigens kaos alltid vil kalle på evne til improvisasjon og kreativitet hos militære ledere (Nelsen, 1987, s. 22). Risikoformen beskrives som “...the willingness to go for new bold theories, use intuition, use own resources, develop own views as opposed to take small, secure steps, hold on to traditions etc.” (Breivik, 1997, s. 8). Som

den fysiske formen for risiko gjenspeiles også denne dimensjonen på en konkret måte i FSJ grunnsyn der det presiseres at militære sjefer må konfrontere «etablerte sannheter» og at: «Ledelsesfilosofien [OBL] åpner for å benytte kreativiteten i hele organisasjonen» (Forsvarsstaben, 2012, s. 7-12). Intellektuell risikovillighet kan utover presiseringen ovenfor relateres til OBL på ulike måter. Dannelsen av OBLs moderfilosofi AT hvilte i seg selv på å utfordre eksisterende krigspraksis og implementerte videre, som et resultat av krigens omskiftelige natur, kreativitet og tilpasningsevne som kontinuerlige prosesser i ledelsesfilosofien (Shamir, 2011, s. 29-57). Hvordan denne implementeringen foregikk gir Nelsen et bilde av når han beskriver undervisningsmetodikken avdelinger og militære skoler nyttet på slutten av 1800-tallet. Her fremheves aspektet med å la «studentene» tenke fritt, og i sammenheng med dette understrekes viktigheten av ikke å prege undervisningssituasjonen med «skolens-løsninger» som kunne svekke studentenes intellektuelle kreativitet (Nelsen, 1987, s. 26). Tilbakemeldinger skulle videre fokuseres inn mot å identifisere “studentens” rasjonale bak valgte handling og ikke i handlingen i seg selv. Denne pedagogiske tilnærmingen ble avslutningsvis begrunnet i å «...broaden the leader’s analytical powers, experience level, and base of knowledge, thereby enhancing his creative ability to devise sound, innovative solutions to difficult problems» (Nelsen, 1987, s. 6).

Uten å kunne ha belegg for at ett slikt undervisningsfokus ligger bak, er det interessant å se banebrytende innovasjoner som *Stosstrupptaktik*¹⁸ og *Blitzkrieg* i lys av en ledelsesfilosofi som verdsatte kreativitet som egenskap i offiserskorpset.

For å oppsummere hvordan fysisk- og intellektuell risikovillighet ble utøvd kan Erwin Rommels (1891-1944), virke som offiser i første- og andre Verdenskrig (VK) være relevant å se nærmere på. Gjennom hans memoarer i boken *Infantry Attacks* fra første VK finnes utallige skildringer av situasjoner hvor disse risikoformene er sterkt fremtredende. I svært pressede situasjoner, som eksempelvis under *Tomeein Offensiven*, viser han en eksepsjonell evne til å tenke nytt og kreativt for å infiltrere fiendens stillinger i kombinasjon med å lede sine styrker fra front i de mest eksponerte og farefulle situasjonene (Rommel, 1990, s. 168-218). Videre trenger Rommels egenskaper som troppfører og innovatør i andre VK ikke å presenteres nærmere utover at hans aggressive og kreative opptreden i Nord-Afrika kanskje er historiens beste eksempel på taktisk og operasjonell stridslist. Her fikk han også kallenavnet *Ørkenreven*, som nettopp reflekterer hans kreative evner. Hans bidrag til stridsformen

¹⁸ «Kjernen i denne taktikken (teknikken) bestod i at styrken til et våpen ble nyttet til å kompensere for svakheten til et annet» (Lindquister, 2002, s. 27).

«Panzer blitzkrieg» kan også trekkes frem som for å belyse hans evne til å sette fienden ut av spill gjennom en nyskapende og dødelig effektiv stridsform.

De to siste risikoformene som i denne studien relateres til de egenskaper OBL-filosofien beskriver som nødvendige hos militære ledere er *prestasjons-* og *eksistensiell risikovillighet*. Overordnet kan disse synes mindre fremtredende enn de to foregående dimensjonene, men er allikevel nødvendige for å komplementere en operasjonalisering av begrepet risikovillighet i rammen av OBL. Prestasjonsrisikovillighet beskriver Breivik som vilje til å sette seg høye mål og ha ambisjoner som vil være utfordrende å innfri i typiske prestasjonssammenhenger. En motsats til høy prestasjonsrisiko vil være å sette seg mål og ha ambisjoner som man relativt enkelt kan nå (Breivik, 1997, s. 8). Eksistensiell risikovillighet beskrives videre som en holdning til å ta store sjanser for å oppnå det livet man ønsker å leve. Liten eksistensiell risiko innebærer motsatt, at man i sitt eget livsprosjekt velger trygghet og kontroll når viktige beslutninger i forhold til livsutfoldelsen skal fattes (Breivik, 2016). Disse to dimensjonene tangerer naturlig mot hverandre ved at de begge omhandler villighet til å ta risiko for å oppnå målsetninger på ulike prestasjonsarenaer og i livet som helhet. Dimensjonene vil derfor sees i sammenheng når de knyttes til OBL-filosofien.

Ordtaket «Det deles ikke ut sølvmedaljer i krig» er ett fornuftig utgangspunkt for å argumentere for hvorfor villighet til å prestere er sentralt for militære profesjonsutøvere. Innen militær kontekst ligger videre villighet til å prestere nært opp til «villighet til å ofre» og vi nærmer oss profesjonens eksistensgrunnlag – samfunnskontrakten. FSJ grunnsyn beskriver dette ved «...at vi [norske militært personell] skal beskytte samfunnsverdier og menneskeverdet samtidig som eget og andres liv kan gå tapt» (Forsvarsstaben, 2012, s. 5). Grunnsynet beskriver videre at dette er Forsvarets største dilemma og fanger indirekte opp nødvendigheten av både prestasjons- og eksistensiell risikovillighet. Dette begrunnes i at den militære profesjons prestasjonskrav dikteres av krigens ekstreme natur og følgelig vil stille de strengeste krav til den enkelte militære leder. OBL-filosofiens desentraliserte ledelsestilnærming, intensjonsbasert ledelse, baseres i denne sammenheng nettopp på at den enkelte offiser gjør sitt ytterste for å oppfylle overordnet sjefs intensjon. Det er i denne sammenheng relevant å reflektere over hvordan villighet til å prestere ble ivaretatt rent pedagogisk ved tyske utdanningsinstitusjoner. Nelsen påpeker her at vilje til å prestere i vanskelige og uoversiktlige situasjoner sto i sentrum for utviklingen av tyske offiserer og at de søkte å utvikle det vi på norsk kan omtale som ansvars glede: «...the German field service

regulations stressed that the noblest quality of a leader was his willingness to assume responsibility» (Nelsen, 1987, s. 24). Ansvarsgledebegrepets aktualitet i dagens norske forsvar understrekes i et intervju med nåværende Generalinspektør for Hæren, Odin Johannessen i *Forsvarets forum* (2016). Generalen peker her på at ansvarsglede handler om viljen til å stå ved sitt ansvar selv når dette er tungt å bære, og at dette er en spesielt viktig egenskap for militære ledere (Maugesten, 2016).

2.2.4 Oppsummering

Dette avsnittet har innledningsvis redegjort for hvordan AT oppsto og senere ble importert til det norske Forsvaret. Filosofiens krav til risikovillighet hos offiserer er videre beskrevet både i konteksten av AT og OBL. Avslutningsvis argumenteres det for at det er en høy grad av overensstemmelse mellom OBL filosofien og Breiviks fire ulike former for risikovillighet og følgelig at disse er valide indikatorer for å måle hvorvidt OBL og dens krav til risikovillighet gjenspeiles hos kadettene eller ikke.

Neste delkapittel skal handle om faktorer som direkte, eller indirekte kan utfordre militære yrkesutøvers egenart. Fra dette kapitlets innledning husker vi de to ulike idealtypene som i ulike grad er eksponert- og mottagelige for slike samfunnstrender.

2.3 Faktorer som utfordrer OBL og kravet til risikovillighet

Faktorene som dette avsnittet bygger på hviler i hovedsak på Moris Janowitz (1960) begrunnelse for en tiltagende likhet mellom den militære institusjon og samfunnet for øvrig. Faktorene kan sammenfattes i byråkratisk og styringsmessig likhet med øvrige sivile samfunnsinstitusjoner, konsensusorienterte beslutningsprosesser, teknologisering og behov for sivil kompetanse hos offiserer, og en endret rolle for de væpnede styrkene gjennom deltakelse i ikke-eksistensielle konflikter (Haaland, 2008, s. 26), (Janowitz, 1960). Videre legger studien til grunn at den påvirkningen disse ulike faktorene utgjør må sees på som kontinuerlige og sammenfallende krefter som direkte og indirekte potensielt sett påvirker militære yrkesutøvere. Hver faktor vil i dette delkapittelet bli oppsummert i delslutninger som naturlig vil bli trukket inn i oppgavens diskusjonsdel.

2.3.1 Byråkratisering – en bølge av oppskrifter for hvordan virksomheten skal styres

Noe av utfordringen er at fredsdrift er preget av regelstyring og unngåelse av risiko, mens krigens natur er slik at den i større grad krever initiativ, handlekraft og vilje til å finne nye løsninger. - Prosjektleder bak FSJ Grunnsyn på ledelse, Geir Ove Venemyr (Myklemyr, 2010).

Professor Kjell Arne Røvik ved universitetet i Tromsø (UIT) har viet mye av sin tid som forsker til å studere hvordan, det forskeren kaller organisasjonsoppskrifter, oppstår, utvikles og preger ulike organisasjoner (Røvik, 1998, 2007). New Public Management (NPM) beskrives i denne sammenheng som en «familie» av forretningsinspirerte moderniseringsideer som de siste 25 år har satt sitt preg på offentlig sektor (Røvik, 2007, s. 34). En av NPMs familiens mest fremtredende ide` er mål- og resultatstyring som har fått et bredt nedslagsfelt i offentlig sektor (Lango, Læg Reid, & Rykkja, 2014, s. 60). Dette verktøyet har også i stor grad satt sitt preg på Forsvaret og bekrefter Janowitz påstand om en tiltagende styringslikhet mellom Forsvarsorganisasjonen og andre, offentlige som private, virksomheter. Før vi går inn på et annen dagsaktuell organisasjonsoppskrift som er mer direkte knyttet til denne oppgavens tematikk er relevant å vise til at NPM reformene har blitt kritisert for ikke å ta hensyn til offentlig sektors særegenheter og dermed kan virke ødeleggende på denne typen virksomheter (Olsen, 1991; Pollit & Bouckaert, 2000). Innenfor Forsvarskonteksten har denne tematikken senest vært brakt på banen av tidligere Forsvarssjef Sverre Diesen som hevder at: «Mål- og resultatstyring – og rapportering – tar ressursene bort fra kjerneoppgavene, noe som igjen fører til demotiverte medarbeidere» (Diesen, 2015).

Som redegjort ovenfor er Risikostyring- og håndtering mer direkte knyttet til denne oppgavens tema (Røvik, 2007, s. 243-244). Dette verktøyet som har til hensikt å regulere risiko gjennom ulike tiltak i virksomheter har blant annet medført en økende grad av nullvisjonsmålsetninger i forhold til ulykker og uheldige episoder (Fimreite, Læg Reid, & Rykkja, 2014, s. 26). Eksempelvis uttrykker «Statens vegvesen» en visjon (nullvisjonen) om at ingen personer skal dø eller skades alvorlig i trafikkulykker i Norge (Vegvesen, 2016).

Risikostyringstrenden har også for lengst truffet Forsvaret og kan innenfor denne organisasjonen identifiseres i en rekke sammenhenger. Blant annet har ulike risikorelaterte verktøyet blitt en integrert og sentral del av planlegging og gjennomføring av militære operasjoner både i Norge og hos våre allierte. At dette er et tiltagende fenomen forstår man ved å studere denne utviklingen i relevante militære doktriner. Fra å være et lite beskrevet

område vier det som skal bli NATOs nye fellesoperative operasjonsdoktrine hele elleve sider til det som blir omtalt som «Military Risk» (NATO, 2016, s. Annex D). I tillegg blir et anseelig antall offiserer stadig tilbudt utdanning på sivile høyskoler og universitet for å lære mer om, og fordype seg i dette fagfeltet. Videre er det på forvaltningssiden etablert en omfattende rapporteringspraksis knyttet til risikoområdet, herunder kontinuerlig monitorering av nestenulykker, faktiske ulykker og generelle uheldige hendelser, men også i forhold til økonomiske risikoforhold (Forsvarsdepartementet, 2013).

Hva den samfunnsmessige betydningen av et stadig større fokus på å unngå risiko resulterer i, er et interessant spørsmål. Studier gjennomført av Breivik peker i denne sammenheng på en utvikling i perioden 1985 - 2013 som viser en avtagende villighet til å ta risiko i det norske samfunnet (Breivik, 2015). Dette er i tråd med annen forskning på feltet som hevder at vi helt siden opplysningstiden, men først og fremst i det moderne samfunn, utvikler oss i en risikoavers retning (Yates & Stone, 1992, s. 3). For Forsvarets del vil man i tråd med Janowitz teori om at militære organisasjoner i sterk grad blir påvirket av sivile og generelle samfunnstrender naturlig anta at dette også påvirker norske offiserer. Hva en slik påvirkning for Forsvarets del videre innebærer er et omfattende spørsmål. I denne oppgavens sammenheng vil en tiltagende negativ holdning til det å ta risiko blant offiserer være interessant å holde opp mot vår valgte ledelsesfilosofi som i praktisk utøvelse krever risikovillige offiserer.

Utledet delslutning: Byråkratisering kan potensielt sett utfordre OBL ved at andre ledelsesoppskrifter indirekte fortrenger OBLs relevans i Forsvaret, og direkte at oppskrifter knyttet til risikominimering reduserer offisers vilje til å utvise risikovillighet under planlegging og gjennomføring av militære operasjoner.

Oppgavens neste faktor kan sees i sammenheng med vår valgte styringsform og hvordan denne preger beslutningsprosesser i både det private næringslivet og innenfor statsforvaltningen.

2.3.2 Konsensusorienterte beslutningsprosesser

Begrepet *konsensus* beskriver overenstemmelse mellom meninger og holdninger blant kompetente fagfolk innen et avgrenset fagområde, som eksempelvis Forsvaret (Tranøy, 2014). Konsensuskultur beskriver videre en kultur som i stor grad reflekterer demokratiske

verdier hvor idealet er en felles streben etter å oppnå enighet i en kollektiv beslutningsprosess. Kollektive beslutningsprosesser er som ellers i Skandinavia og Norge (Hofstede, 2016), også et utbredt fenomen i Forsvaret. Medbestemmelsesrett og rettigheter til å bli hørt på den ene siden til formelle høringsinstanser som tillitsmannsordninger og arbeidstakerorganisasjoner (Haaland, 2008, s. 11) på den andre siden bidrar til at beslutninger som fattes skal være «spiselige» for alle parter (Yukl, 2006, s. 346). I NATO-sammenheng er også konsensuskulturen både fremtredende og naturlig på bakgrunn av alliansens organisasjonsmangfold med 28 ulike medlemsnasjoner. *Comprehensive Operations Planning Directive* (COPD) reflekterer dette ved at planprosessen i ulike faser må få sin «approval» hos samtlige av alliansens medlemsland (NATO, 2013). Også i gjennomføring av militære operasjoner på lavere nivå kan konsensuskulturen tre frem som et overraskende sterkt element. I tjeneste som kompanisjefsmentor i Operational Mentoring and Liason Team III (OMLT 3) erfarte forfatteren dette ved at operative beslutninger ofte ble en hybrid av standpunktene til aktørene¹⁹ i operasjonen. Det å bli enige var ofte, sett i retrospektiv, viktigere enn og nødvendigvis nå militære målsetninger²⁰.

Selv om konsensuskulturen innehar mange positive sider, har den også noen negative sideeffekter som i denne studien er relevante. Spekter-direktør Anne – Kari Bratten aktualiserer dette godt i artikkelen - *Norske ledere er for opptatt av å skape enighet* i Dagens Næringsliv (2014). Her ytrer hun en bekymring for at konsensuskulturen truer ulike virksomheters evne til kreativitet og innovasjon i det norske næringslivet. Bratten understreker dette ved å hevde at: «På for mange norske arbeidsplasser drives konsensusorienteringen så langt at jeg er redd for at ledelse blir målt på hvor godt man kan oppnå konsensus på alle bauger og kanter, fremfor evnen til å skjære gjennom. Jeg mener at den norske konsensusorienteringen er gått altfor langt» (Næringsliv, 2014). Bratten påpeker videre at en av norsk lederskaps største utfordringer handler om å finne balansen mellom nettopp konsensusorientering og evnen å ta beslutninger som ikke nødvendigvis har et flertall bak seg.

Det Bratten synes å etterlyse mer av blant ledere fanges opp i begrepet *civildourage* som betegner personer med mot til å stå for egne meninger i situasjoner der kollektivet har en annen oppfatning. Egenskapen er tradisjonelt ansett som noe positivt og som en *dyd* i

¹⁹ Afghanske sikkerhetsstyrker, ulike lands militærstyrker, sivile myndigheter og NGOs er eksempler på aktører i disse operasjonene.

²⁰ OMLT 3 i perioden november 2009 – juni 2010.

moralske sammenheng. I denne studiens sammenheng kan begrepet knyttes til intellektuell risikovillighet og kanskje er det slik at denne formen for risikovillighet i dag har begrenset vekstvilkår hos militære yrkesutøvere.

Utledet delslutning: Konsensuskultur kan tross sine mange positive sider virke hemmende på OBLs krav til kreativitet og nyskapning. Dette kan foregå ved at ledere, heller enn å være opptatt av utvikling og tilpasning til nye omgivelser, er fokusert på å oppnå konsensus internt i organisasjonen. I en militær kontekst kan dette eksempelvis påvirke avdelingens evne til fleksibilitet negativt og følgelig muligheten for å lykkes i operasjoner der rammefaktorene kontinuerlig er i endring.

I neste delkapittel skal en økende teknologisering under lupen og det vil her argumenteres for at også denne faktoren kan være med å fortrenge OBLs relevans som ledelsesfilosofi.

2.3.3 Teknologisering

Ett Nettverksbasert Forsvar (NbF) bygger som FFOD 2014 presiserer på tre gjensidige og avhengige elementer. Disse består av personellens kompetanse til å utnytte teknologi, normative teorier og doktriner som gir føringer på hvordan teknologien skal utnyttes og til slutt de teknologiske systemer i seg selv (Forsvaret, 2014, s. 49-50). Prioritering av NbF området legitimeres videre gjennom en målsetning om økt operativ evne katalysert av bedre samhandling i teknologiske nettverk.

I forbindelse med lanseringen av boken *Når dronene våkner – Autonome våpensystemer og robotisering av krig* (Berntsen, Dyndal, & Johansen, 2016) løfter Aftenposten gjennom artikkelen «Om ti år kan vi ha våpen som tenker selv» (2016) frem ulike aspekter ved pågående teknologiutvikling innenfor forsvarsindustrien. Knyttet til denne studien tema pekes det på at mennesket potensielt vil bli erstattet av tenkende våpen som selvstendig analyserer og vurderer situasjoner på slagmarken (Aftenposten, 2016). I artikkelen blir det også trukket frem at våpenutvikling blant annet har vært drevet frem for å redusere risikoen for egne soldater og at man nå står ovenfor en mulighet for at egne soldater ikke lenger trenger å være en del av stridsmiljøet der disse systemene er tenkt å gi effekt. Menneskesinnet skal som artikkelens tittel understreker, erstattes av «autonome våpensystemer». Resonnementer som dette er ikke uvanlige i NbF sammenheng og teknologi blir ofte omtalt som *middelen* som skal til for å nå *målsetningen* om å redusere friksjonselementet i krigføring. Dette gjenspeiles også

i artikkelen *Network centric warfare, Command, and the nature of war* (2010) der NbF teoretikere peker på at tradisjonelle ledelsesfilosofier er i ferd med å miste noe av sin relevans og implisitt at egenskaper som risikovillighet og selvstendig initiativ hos offiserer ikke lenger er formålstjenlig (Smith, 2010, s. 64-65).

Mens NbF innretningen det norske Forsvaret har valgt er noe som direkte kan relateres til et redusert behov for risikovillighet hos militære ledere bidrar økende innovasjon og teknologiutvikling mer indirekte til det Janowitz omtaler som sivilisering av de militære styrker. Dette baseres på det faktum at den kompetansen som kreves for å operere teknologiske systemer grunnleggende ikke er annerledes enn den kompetansen som kreves for å bemanne tilsvarende systemer i sivil sektor. Janowitz beskriver dette dilemmaet ved å sette erketyperne «military manager» som gjennom tilegnet lederstil evner å utnytte den «sivil kompetanse» knyttet til teknologi opp mot «heroic leader» som i motsetning til «the military manager» lar seg styre av et verdsett basert på tradisjonelle militære særtrekk (Janowitz, 1960, s. 34-36).

56 år etter at boken «The Professional Soldier» kom ut ser vi klare tegn til at kunnskap for å håndtere teknologi også i det norske Forsvaret fører til en form for sivilisering gjennom et økende behov for sivil kompetanse i forsvarssektoren. Personellet dette gjelder får ofte sin utdanning på, eller i tett samarbeid med sivile ingeniørhøyskoler og bemanner deretter teknologiske systemer i ulike deler av forsvarsektoren. Hva en slik utvikling har å si for de som i en norsk militær kontekst skal lede disse høykompetente teknokratene er uvisst, men Janowitz argumenterte i denne sammenheng for at det tradisjonelle militære lederskapet med elementer som intuisjon og *fingerspitzengefühl*²¹ må vike plass for rasjonalisme og en overordnet analytisk tilnærming til gjennomføring av militære operasjoner med den følge at risikovilje til å handle uten et solid beslutningsgrunnlag i mindre grad vil bli akseptert. (Janowitz, 1960, s. 21-37).

Utleddet delslutning: OBL sin relevans kan reduseres gjennom tiltagende teknologisering. Direkte i form av teknologiens mulighet for å «kontrollere» stridsfeltet og indirekte i form av et tiltagende behov for sivilkompetanse som krever andre ledelsestilnærminger enn det som eksisterer i rammen av OBL.

²¹ Innen militær terminologi brukt om evnen til å kunne lese situasjoner med stor nøyaktighet og respondere hurtig på stridsfeltets stadige omskiftelig het.

Neste, og avsluttende delkapittel skal se på militære styrkers endrede oppdragsportefølje og på hvilken måte dette kan utfordre OBL og kravet til risikovillighet.

2.3.4 Konstabelperspektivet og Forsvarets nye oppgaver under fjerne himmelstrøk

Når Morris Janowitz mot slutten av boken *The Soldier and the State* beskriver hvilken tilnærming amerikanske væpnede styrker bør ha på den internasjonale arena der landets eksistensgrunnlag ikke er truet viser han til et karaktertrekk ved bruk av militærmakt som også er høyaktuell for vår tid: «The use of force in international relations has been so altered that it seems appropriate to speak of constabulary forces, rather than of military forces» (Janowitz, 1960, s. 418). Videre argumenterer Janowitz for at ledere av en slik konstabelstyrke, heller enn å vinne taktiske slag, skal vie sin oppmerksomhet til «...the minimum use of force» (Janowitz, 1960, s. 418). Altså en tilnærming som vektlegger helt andre ferdigheter enn de som skal til for å underbygge et vinnende tempo mot en militær likeverdig motstander.

Siden murens fall i 1989 har Norges forpliktelser i internasjonale operasjoner vært tiltakende og fra begynnelsen av 2000-tallet har norske militære styrker operert og bidratt tungt i konflikter der andre målsetninger enn å bekjempe en fiende på norsk territorium har vært aktuelle (Matlary, 2014, s. 65-76). Et overordnet spørsmål i lys av denne utviklingen er knyttet til hvorvidt risikovilje som egenskap hos militære ledere i et konstabelperspektiv fortsatt er relevant eller om dette bør vike plass for en annen ledelsestilnærming der andre sett med egenskaper hos militære ledere er avgjørende for suksess i operasjonsområdet? Torunn Laugen Haaland viser her til ulike studier utført på norske styrker med internasjonal operasjonserfaring som viser at «...internal values that were most important were not courage, toughness and valour, but rather endurance and good spirit» (Haaland, 2008, s. 252).

Tormod Heier ved Forsvarets Høyskole (FHS) er inne på noe av denne tematikken i boken *Norge i internasjonale operasjoner* (2014) hvor Heier overordnet diskuterer hvorvidt bruk av norske militære styrker hjemme i kampen for «konge og fedreland» har andre rammer enn deltakelse i internasjonale operasjoner i eksempelvis Afghanistan. Heier argumenterer for at militære styrkers legitimitet i internasjonale operasjoner i stor grad hviler på evnen disse styrkene har til å legge bånd på seg selv. Kanskje noe overraskende argumenterer forskeren videre med at noen av de samme mekanismene vil være til stede i en situasjon der Norges

suverenitet og selvstendighet blir truet. I slike situasjoner, hevder Heier, vil politisk styring og kontroll, selv over de minste taktiske bidragene, være avgjørende for landets helhetlige strategi ovenfor en motstander (Heier, 2014, s. 30-33).

Som Heier er inne på er politisk kontroll og involvering med de militære styrkene i operasjonsområde, gjennom blant annet *Rules of Engagement* (ROE), *Caveats* og *Red Card Holders* en faktor som militære styrker i større grad enn tidligere må akseptere og forholde seg til (Svarstad, 2014, s. 112-113). Vi skal ikke gå inn på motivasjon og begrunnelse for et økende behov for politisk kontroll, men heller overordnet holde denne utviklingen opp mot OBL kjerneverdier rundt risikovillighet og initiativrikdom der det åpenbart kan argumenteres for at en militær profesjonskultur preget av høy risikovilje i kombinasjon med strenge politiske føringer kan være utfordrende. Ett naturlig resultat av en slik utvikling kan potensielt være at OBL overordnet mister noe av sin relevans.

Utledet delslutning: Norske militærstyrkers økende deltagelse i internasjonale operasjoner krever potensielt sett andre tilnærminger til ledelse enn det som karakteriserer et typisk OBL-lederskap og vil følgelig over tid danne nye ledelsesmessige referansepunkter for det norske offiserskorpset.

2.3.5 Oppsummering

Dette delkapitlet har presentert faktorene byråkratisering, konsensusorienterte beslutningsprosesser, teknologisering og Forsvarets nye oppgaver utenfor den eksistensielle rammen som mulige reduserende effekter på OBL sin relevans i Forsvaret. De ulike avsnittene har i denne sammenheng direkte og indirekte argumentert for hvordan filosofiens krav til risikovillighet blir utfordret.

Neste kapittel omhandler studiens metodiske tilnærming. Her vil studiens deltakere, prosedyrer, måleinstrumenter og statistiske analyser presenteres.

.

3 Metode

I denne undersøkelsen skal et utvalg av kadetter tilhørende operativ linje ved Hærens Krigsskole testes mot fire relevante risikodimensjoner, i dette kapitlet kalt variabler. Scoren på de ulike variablene vil videre indikere hvorvidt utvalget skiller seg fra studiens referansegruppe som består av et tilfeldig representativt utvalg av den norske sivilbefolkningen, eller ikke. Resultater som viser at det militære utvalget er signifikant mer risikovillige enn det sivile vil støtte studiens hypotese, mens motsatt, at signifikante forskjeller ikke eksisterer mellom utvalgene vil bidra til å kunne forkaste den samme hypotesen.

Dette kapitlet tar videre for seg studiens metodiske tilnærminger, teknikker og vurderinger. Innledningsvis vil det argumenteres for oppgavens valgte forskningsmetode, før en beskrivelse av deltagere og prosedyrer presenteres. I slutten av kapitlet vil studiens spørreundersøkelse og statistiske analyser gjøres rede for.

Før oppgavens valgte forskningstilnærming presenteres er det naturlig å stoppe opp ved noen refleksjoner rundt det å studere egen organisasjon. Som Jacobsen i boken *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (2015) er inne på har dette både fordeler og ulemper (Jacobsen, 2015, s. 56-58). I denne studien har jeg i egenskap av selv å være offiser forsøkt å balansere dette ved på den ene siden å vektlegge ett distansert og objektivt forhold til selve undersøkelsen og analysen av innsamlede data, mens på den andre siden søkt å være deltagende, herunder vise til egne erfaringer der disse er relevante å fremme. Så til oppgavens metodiske tilnærming.

For å sammenlikne utbredelsen og graden av risikovillighet mellom et tilfeldig utvalg av den norske befolkning og hærens fremtidige ledere er en kvantitativ tilnærming benyttet. En slik tilnærming er fordelaktig når det foreligger en konkret problemstilling, og hvor hyppighet eller omfanget av et fenomen skal beskrives (Jacobsen, 2015, s. 136). En kvantitativ tilnærming har ytterligere en fordel gjennom sine etablerte og anerkjente statistiske verktøy for nøyaktig sammenlikning av ulike grupper. I denne studiens tilfelle er både en konkret problemstilling, behov for å beskrive omfang og nøyaktighet i forhold til å anslå om det foreligger signifikante forskjeller mellom gruppene gjenkjennbart, og det kan derfor argumenteres for at en kvantitativ metodisk tilnærming bør foretrekkes.

3.1 Deltakere og prosedyrer

Datainnsamling til B-studien ble gjennomført februar 2015 i regi av NIH/F ved forskerteamet Sookermany, Sand og Breivik (Sookermany et al., 2015). Undersøkelsens formål var isolert sett å kartlegge norsk befolknings forhold til risiko og risikovillighet relatert til demografiske variabler og personlige egenskaper/trekk, og samtidig danne referansepunkter for videre forskning omkring risiko- og risikovillighet innenfor en militærfaglig kontekst. Datainnsamling ble gjennomført gjennom telefonintervjuer av et representativt utvalg fra den norske befolkningen basert på kjønn, alder og bosted. Utvalgets størrelse var på 1000 personer ($n=1000$), med en aldersvariasjon fra 15 til 89 år. Retningslinjer for telefonintervjuet ble i tillegg til forskerteamet fra NIH/F støttet av Ipsos MMI²² som også foresto selve gjennomføringen av telefonintervjuene.

For KS-studien ble to av tre operative kull valgt ut til å delta i undersøkelsen. Utvalget fra KS besto av kull «Krebs»²³ 2014-17 og kull «Gram» 2015-18. «Kull Linge» 2013-16 kunne ikke delta i undersøkelsen grunnet fravær fra Krigsskolen Linderud ved de aktuelle undersøkelsestidspunktene. Kullene som ble undersøkt består av Krigsskolekadetter som p.t. gjennomfører en bachelorgrad innenfor «Militære studier»²⁴ og skal etter endt utdanning bekle stillinger på mellomledernivå i Hæren. Godkjent utdanningen gir innenfor det militære personellforvaltningssystemet status som «Grunnleggende offisersutdanning» (GOU). Hæren har ingen tilsvarende utdanningsinstitusjoner og bestått utdanning ved KS er et grunnleggende krav for alt personell som skal bekle lederstillinger langs denne organisasjonens operative søyle.

Datainnsamlingen på KS ble gjennomført i to omganger, henholdsvis den 1. februar og den 12. februar 2016. Respondentene fikk i motsetning til B-studien utlevert spørreskjemaet på papir. Et avvik mellom innhentingsmetoder er ikke optimalt, men har i denne studien ikke blitt ansett problematisk i forhold til oppgavens pålitelighet (Jacobsen, 2015, s. 17). Bevisstgjøring i forhold til egen rolle under interaksjon med respondentene er viktig. I mitt

²² Ipsos MMI gjennomfører markedsundersøkelser i et bredt spekter av bransjer, herunder offentlig sektor, og bruker anerkjente datainnsamlingsmetoder i sine undersøkelser (MMI, 2016).

²³ Under oppstart ved KS velger kadettene «æresnavn» til sine respektive kull. Kull «Krebs», kull «Gram» og kull «Linge» har tatt sine navn fra henholdsvis Oberst Andreas Samuel Krebs, Fenrik Gregers Gram og Kaptein Martin Linge som alle under ulike tidsepoker har utmerket seg for sin kamp for fedrelandet.

²⁴ Studiet ved Krigsskolen Linderud – Operativ linje gir ledererfaring og en bachelorgrad i militær teori, ledelse og landmakt (Krigsskolen, 2016).

tilfelle, som offiser fra Hæren, er slikt forhold spesielt viktig og ble ivaretatt gjennom å fokusere på en mest mulig objektiv tilnærming til undersøkelsen.

Det enkelte kull ble innledningsvis helt kort informert om undersøkelsen. Her ble det presisert at denne ikke var en offisiell studie i regi av Forsvaret. Videre ble det utover å forklare hensikt med studien, vektlagt at undersøkelsen var anonym og deltakelsen frivillig. Her ble det understreket at den enkelte sto fritt til å trekke seg fra undersøkelsen uten å oppgi grunn for dette (Vedlegg A). Av et samlet kadettantall på 119²⁵ møtte tilsammen 100 kadetter frem ved undersøkelsestidspunktene. Antall ikke fremmøtte var til sammen 19 kadetter og skyldtes blant annet sykdom og andre tjenesteoppdrag. Av de fremmøtte valgte samtlige 100 kadetter å besvare spørreundersøkelsen. I forhold til totalt antall kadetter gir antall respondenter en svarprosent på 84 pst. som etter anerkjente skalaer på feltet anses som en meget god svarprosent (Baruch, 1999, s. 421-438). Snittalderen i de to KS-kullene var 24 år med et aldersspenn fra 20 til 34 år (SD = 2.15). Kvinneandelen i dette utvalget var på 8 pst. I forhold til svarprosent på den enkelte variabel var denne gjennomgående meget god og ingen skjemaer med mangelfull rapportering ble identifisert. Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) ble i forkant av spørreundersøkelsen kontaktet pr. telefon. Etter en kort samtale rundt undersøkelsens omfang og tilnærming ble den vurdert som ikke meldepliktig.

For å utelukke alternative forklaringer på oppgavens funn ble det i de statistiske analysene kontrollert for alder og kjønn. En beslutning om å kontrollere disse variablene begrunnes overordnet i et ønske om at størrelsene som holdes opp mot hverandre er mest mulig identiske og er i tråd med retningslinjer for kvantitativ metodikk (Jacobsen, 2015, s. 292), (Pallant, 2013, s. 211-221).

Aldersspennet i KS-undersøkelsen (n=100) var 20-34 med en gjennomsnittsalder på 24 år, transformert til B-studien ga det aktuelle aldersspennet et utvalg på n = 231, med en snittalder på ca. 27 år.

For kjønn skapte det lave kvinneantallet (totalt 8 kvinner) i KS-kullene metodiske validitetsutfordringer. Med bakgrunn i en svært ulik kjønnsfordeling i det enkelte utvalg, henholdsvis 8 pst. i KS-studien mot 47,5 pst. i B-studien ble det besluttet å sammenlikne kun menn i undersøkelsen. Denne beslutningen var utfra et metodisk perspektiv enkel å ta, men er

²⁵ Kull Krebs: 57 Kadetter, Kull Gram: 62 Kadetter.

i et større samfunnsperspektiv åpenbart uheldig med tanke på at kjønnsvariabelen ville vært interessant å se nærmere på.

Ved å avgrense til kun menn i undersøkelsen gir dette innenfor aldersspennet 20-34 år utvalg på henholdsvis $n = 92$ i KS-studien og $n = 136$ i B-studien. Dette ga relativt stor grad av numerisk likhet i utvalgene noe som i en statistisk sammenheng er gunstig. I tillegg er det totale antall respondenter på $n=228$ innenfor den utvalgsstørrelsen som kreves for å gjennomføre gyldige og valide analyser (Jacobsen, 2015, s. 301). Snittalderen i de ulike utvalgene var henholdsvis 24,2 i KS-studien og 27,7 i B-studien.

Under vises to ulike tabeller hvor den første beskriver utvalgene samlet, mens den siste tar for seg militærkontekstuelle kjennetegn ved Hær-kadettene.

Tabell 3.1.A. Tabell over samlet utvalg. $n = 228$

	Militære		Sivile	
Antall: n	92		136	
Alder: M	24,2		27,7	
Sivilstatus:	n	%	n	%
Gift	0	0	19	14,0
Samboer	39	42,4	38	27,9
Aldri vært gift	51	55,4	75	55,1
Skilt/Separert	1	1,1	2	1,5
Enkemann	1	1,1	2	1,5
Bosted				
By eller forstad	42	45,6	55	40,4
Tettsted	25	27,2	33	24,3
Bygd	25	27,2	48	35,3
Utdanning*				
Universitet/Høyskole	92	100	61	44,8
VGS - tilsvarende	0	0	66	48,6
Folkeskole	0	0	9	6,6

*Avsluttende utdanningsnivå

Tabell 3.1.B. Tabell Hær-kadetter. $n = 92$

	n	%
Våpen/tjeneste tilhørighet		
Infanteri	31	33,7
Kavaleri	17	18,5

Ingeniør	2	2,2
Logistikk	6	6,5
Samband	11	12,0
MP	2	2,2
Spesialstyrker	2	2,2
Artilleri	6	6,5
Etterretning	2	2,2
KS - gjennomgående	9	9,8
Annet	4	4,3
Total	92	100
Deltatt i internasjonale operasjoner	15	16,3
1/2/Fler kontingenter	9/5/1	

3.2 Spørreundersøkelsen

I den opprinnelig B-studien (Vedlegg B) ble åtte ulike risikodimensjoner undersøkt. På spørreskjemaet til KS-studien (Vedlegg A) ble den økonomiske dimensjonen fjernet med utgangspunkt i at denne typen risiko av natur syntes minst relevant opp mot oppgavens kontekstuelle innretning. Ytterligere tre risikodimensjoner, sosial, etisk og politisk, ble videre gjennom forskningsprosessen tatt ut av studien før de statistiske analysene ble gjennomført. Dette begrunnes i relevante dokumentstudier og manglende validitet mot risikovillighetsbegrepet i OBL-konteksten (se. kap. 2.2.3). Andre forskjeller mellom B-studien og KS-studien kan knyttes til spørsmål rundt respondentenes bakgrunn. I KS-studien ble det i denne sammenheng stilt spørsmål knyttet til deltakelse i internasjonale operasjoner og våpen/tjeneste-tilhørighet. Utover forskjeller knyttet til en av risikodimensjonene (økonomi) og bakgrunnsinformasjon var spørreundersøkelsene identiske (Vedlegg A-B).

Selv om B-studien var godt utprøvd ble spørreskjemaet til KS-studien testet på ti «prøve-responderter». Dette «utvalget» besto av erfarne offiserer godt kvalifisert til å gi konstruktive tilbakemeldinger. Under utfylling av spørreskjemaet ble prøve-responderterne bedt om å notere innspill i margin slik at dette kunne diskuteres i etterkant. Innspillende de ga medførte ingen overordnede endringer av skjemaet, men diskusjonene var nyttige i forhold til å få bekreftet at spørsmålene var forståelige og ikke tvetydige (Jacobsen, 2015, s. 276).

De resterende fire ulike formene for risiko ble i undersøkelsen målt på identisk måte, hos begge utvalgene, gjennom bruk av ett enkelt spørsmål. I motsetning til mer omfattende

måling av ulike fenomen, som eksempelvis DOSPERT-scale²⁶ (Weber et al., 2002), nyttet denne undersøkelsen korte og enkeltvis spørsmål. Dette har i tråd med at flere undersøkelser har vist seg å være fordelaktig i forhold til måling av subjektive verdi- og holdningsspørsmål (Hoepfner, Kelly, Urbanoski, & Slaymaker, 2011, s. 305-312), (Robins, Hendin, & Trzesniewski, 2001, s. 151-161). Svaralternativene ble presentert på en syv-punkts Likert-skala²⁷, rangordnet målenivå med balanserte svar. En av risikodimensjonene (etisk risiko) ble utformet i en reversert form for å sikre at respondentene ikke krysset av i en automatisk modus (Jacobsen, 2015, s. 276).

Eksempler på spørsmålsformuleringer med svaralternativ var: (Prestasjons risikovillighet) «Når man skal prestere i ulike sammenhenger, for eksempel på skolen, i arbeid eller idrett, legger noen lista så lavt at de nesten alltid lykkes, mens andre mennesker legger lista høyt og risikerer ofte å mislykkes. Hvor vil du plassere deg selv?» Svaralternativene ble presentert med skalaverdi fra 1. «Legger lista svært lavt» til 7. «Legger lista meget høyt» (Vedlegg A).

3.3 Statistiske analyser

Statistikkprogrammet SPSS 21 ble benyttet for å gjennomføre de aktuelle kvantitative undersøkelsene der MANOVA var det sentrale måleverktøyet.

3.3.1 MANOVA

I denne studien er MANOVA-analyse (multivariate analysis of variance) valgt som analyseverktøy. Dette har sammenheng med at MANOVA, i motsetning til ANOVA-analyse (univariate analysis of variance) og T-tester, kan analysere undersøkelsen fire avhengige variabler i en og samme prosess. Dette gir MANOVA større kraft for å finne en effekt fordi den kan oppdage om grupper er forskjellige langs kombinasjoner av variabler, mens ANOVA og T-tester kun kan vise om gruppene er forskjellig langs en enkelt variabel (Hair, Black, Babin, & Anderson, 1998).

²⁶ «DOSPERT-skala» er en domene spesifikk skala som gjennom en mengde spørsmål måler ulike individers holdninger til risiko og risikotakning (Weber, Blais, & Betz, 2002, s. 263-290).

²⁷ Skalaen er oppkalt etter Rensis Likert og nyttes hyppig i forhold til forskningsspørsmål som ønsker å kartlegge holdninger og adferd hos mennesker. Likert-skala gir respondenter graderte svaralternativer og er ansett som en pålitelig innhentingssmåte. (SNL, 2016).

For å gjennomføre MANOVA-analyser er det flere forutsetninger som må innfris. I henhold til (Field, 2009) er dette størrelsen på utvalget, normalitet, uteliggere, linearitet, homogenitet i regresjonen, multikollinearitet og singularitet, og homogenitet i varians-kovarians-matrisene.

Størrelse på utvalget: En forutsetning krever som et minimum flere subjekter i hver celle i forhold til antall avhengige variabler (Hair et al., 1998). I denne studien ble dette kravet naturlig møtt gjennom utvalgets størrelse på $n = 228$ mot kun fire avhengige variabler.

Normalitet-uteliggere-linearitet-homogenitet i regresjonen: Disse kravene må sees i sammenheng med studiens forberedelser og deskriptive statistikk. En gjennomgang av denne statistikken beskriver det innsamlede datamaterialet gjennom grunnleggende størrelser som gjennomsnitt, frekvensfordeling, standardavvik, skjevhet, spissitet, minimum og maksimum. Før man begynner med grundigere analyser, i denne studiens tilfelle MANOVA, er det viktig at kvaliteten på datamaterialet vurderes i forhold til normalfordeling (Jacobsen, 2015, s. 320). Kvaliteten på denne studiens datamateriale er gjennomgått og synes god.

Multikollinearitet og singularitet: MANOVA er mindre egnet ved veldig høye, eller lave korrelasjoner mellom de avhengige variablene. Motsatt er analysen godt egnet når korrelasjonen er moderat. Denne studien møter dette kravet ved moderate og moderat lave korrelasjoner. Dette utgangspunktet gir variablene god forklaringskraft (Hair et al., 1998).

Homogenitet i varians-kovarians-matrisene: Denne forutsetning handler om homogenitet i varians-kovarians-matrisen på tvers av gruppene, i dette tilfellet mellom det militære og sivile utvalget. Med dette menes det at det ikke skal være betraktelige forskjeller i variansen i de avhengige variablene blant gruppene. Levene's test og Box' test undersøker dette forholdet. I denne undersøkelsen viste resultater fra Levene's test at variansen på en variabel var signifikant forskjellig. Dette medførte et behov for en mer konservativ «alpha-verdi» der signifikansnivået ble gjort strengere gjennom å flytte denne fra 0,05 til 0,01. Dette medfører enkelt forklart at det skal «mere» til for å bryte forutsetningen om varianslikhet (Pallant, 2013, s. 306).

Undersøkelsen konkluderer med at alle forutsetninger for MANOVA-analyse er overholdt og at denne kan nyttes til å besvare studiens problemformulering.

3.3.2 Bivariat korrelasjonsanalyse

Bivariat korrelasjonsanalyse ble i studien gjennomført som et tillegg til MANOVA analysen. Denne analysen ble gjennomført for å undersøke hvorvidt de fire ulike variablene måler aspekter av det samme fenomenet (risikovillighet). Korrelasjon mellom variablene, positiv eller negativ, svak-moderat-sterk indikerer at det er statistisk sammenheng mellom variablene og at de er konstruktvalide. Pearson korrelasjonskoeffisient (r) ble benyttet som korrelasjonsmål. Analysen angir i tillegg til korrelasjon mellom variablene ett signifikansnivå som beskriver hvor mye tillit vi skal ha til resultatene (Pallant, 2013, s. 137-145).

4 Resultater

I dette kapittelet presenteres først en oversikt over score (M) med standardavvik (SD) på den enkelte risikodimensjon fordelt på de to ulike utvalgene. Deretter legges resultatene fra Bivariat korrelasjonsanalyse og MANOVA frem.

4.1 Deskreptive statistikk – gjennomsnittsscore på fire risikodimensjoner

Prestasjons risikovillighet (PR): Mil scorer på denne variable 5,4 mot siv 4,84. Dette beskriver et mil utvalg med relativt høy risikovillighet. PR variabelen viser litt forskjeller i SD med 1,01 som det minste av samtlige variabler hos det mil utvalg mot 1,38 hos siv. I forhold til ytterliggående svar hos mil utvalg viser analysen at 3,3 % har svart 1-2, og 47,9 % har svart 6-7. Hva gjelder ytterliggående svar kan svaralternativ 1-2 indikere en (meget) risikoavers holdning, mens svaralternativ 6-7 kan tyde på en (meget) risikovillig holdning.

Fysisk risikovillighet (FR): Mil scorer på denne variabelen 4,88 mot siv 4,07. SD er på denne variabelen relativt lik med mil 1,42 mot siv 1,55. Ytterliggående svar viser at svaralternativ 1-2 og 6-7 er valgt av henholdsvis 17,5 % og 37,0 % av mil utvalg.

Intellektuell risikovillighet (IR): Mil scorer på denne variabelen 4,23 mot 4,38 hos siv. Dette gir som eneste variabel høyere score hos siv enn mil. Ytterliggående svar viser at svaralternativ 1-2 og 6-7 er valgt av henholdsvis 10,9 % og 16,3 % av mil utvalg. SD er også på denne variabelen relativt lik med 1,27 hos mil mot 1,45 hos siv.

Eksistensiell risikovillighet: På denne variabelen scorer mil 4,45 mot siv 3,80. Gjennomsnittlig score var 4,07 og er lavere enn hos de tre andre dimensjonene. Siv score på 3,80 er laveste score hos utvalgene sett hver for seg og nærmer seg skala-midtpunktet på 3,5. Ytterliggående svar viser at svaralternativ 1-2 og 6-7 er valgt av henholdsvis 10,9 % og 15,2 % av mil utvalg. SD er også på denne variabelen lik med 1,24 hos mil mot 1,34 hos siv.

En avsluttende kommentar knyttet til SD sett under ett er at dette er gjennomgående større hos den sivile gruppen og tyder på en høyere forekomst av spredning og variasjon i dette utvalget.

Tabell 4.1. Oversikt score (*M*) og standardavvik (*SD*)

Utvalg	Militære (Mil) <i>n</i> = 91-92		Sivile (Siv) <i>n</i> = 132-136	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
PR	5,40	1,01	4,84	1,38
FR	4,88	1,42	4,07	1,55
IR	4,23	1,27	4,38	1,45
ER	4,45	1,24	3,80	1,34

Note: Total *n* = 224-228.

4.2 Bivariat korrelasjonsanalyse

Analysen ble gjennomført for å undersøke i hvor stor grad de fire ulike variablene for risikovillighet målte aspekter av det samme fenomenet (konstruktvaliditet). Pearson korrelasjonskoeffisient (*r*) ble benyttet som korrelasjonsmål.

Analysen viser at samtlige av studiens avhengige variabler korrelerer svakt til middels (Pallant, 2013, s. 139), (Jacobsen, 2015, s. 344) og positivt med hverandre. Resultatene viser videre at de er signifikante.

Tabell 4.1. Gjennomsnitt, standardavvik og bivariate korrelasjoner for de avhengige variablene.

Variabler	M	SD	1	2	3
1. PR	5,07	1,264			
2. FR	4,41	1,550	,242**		
3. IR	4,32	1,370	,274**	,301**	
4. ER	4,07	1,353	,301**	,376**	,440**

Note: *n* = 224-228. **, Korrelasjon er signifikant ved $p \leq 0.01$ (to-halet).

4.3 MANOVA

For å undersøke forskjellen mellom studiens utvalg ble analyseverktøyet MANOVA benyttet. I forhold til homogenitet i varians-kovarians-matrisen fant Levene's test signifikante variasjonsforskjeller. På bakgrunn av dette ble signifikansnivået (alpha-verdi) endret fra 0.05 til 0.01 (Pallant, 2013, s. 306). Dette innebærer et ennå mer konservativt sikkerhetsnivå i

forhold til å kunne overføre resultatene fra utvalg til populasjon (Jacobsen, 2015, s. 366). Undersøkelsens hovedeffekt (Main effect), viser at Hær-kadettene er statistisk signifikant mer risikovillige enn det sivile utvalget. $F(4, 218) = 9,069$, $p = \leq 0,01^*$; Wilks' Lambda = .857; partial eta squared = .143. For den enkelte variabel viste alle bortsett fra intellektuell risikovillighet signifikante forskjeller mellom utvalgene:

Fysisk risikovillighet: $F(1, 221) = 15,718$ $p = \leq 0,01$, partial eta squared = .066

Prestasjons-risikovillighet: $F(1, 221) = 10,728$ $p = \leq 0,01$, partial eta squared = .046

Eksistensiell risikovillighet: $F(1, 221) = 13,587$ $p = \leq 0,01$, partial eta squared = .058

Scoren på intellektuell risikovillighet var noe høyere hos det sivile utvalget med $M = 4.38$, $SD = 1,45$, mot $M = 4,23$ $SD = 1,27$, hos det militære utvalget.

* Mer konservativ «alpha-verdi» ble satt etter Levene's test.

5 Diskusjon

Hensikten med denne studien er å undersøke om Forsvarets ledelsesfilosofi OBL og dens krav til risikovillighet gjenspeiles hos kadetter ved Hærens Krigsskole når denne gruppen sammenliknes med et tilfeldig representativt utvalg fra den norske sivilbefolkningen.

I dette kapittelet vil innledningsvis undersøkelsens resultat kortfattet beskrives i lys av studiens hypotese. Videre vil resultatet av undersøkelsen diskuteres i to ulike delkapitler i perspektivet av idealtypene *The Warrior* og *The Citizen Soldier*. Under de ulike delkapitlene vil studiens resultater sees i sammenheng med annen relevant forskning på feltet før faglige forklaringer på funnene legges frem. Avslutningsvis vil studien i en friere og bredere kontekst diskutere mulige implikasjoner knyttet til dimensjonen intellektuell risikovillighet og hvorvidt «mangel» på dette kan påvirke norsk forsvarsevne.

Selv om diskusjonen vil støtte seg til innledende teori vil den følge et eksplorativt mønster der ny teori og empiri vil kunne legges til grunn i argumentasjonen.

5.1 Hypotese: Hær-kadettene reflekterer OBLs krav til risikovillighet og har en høyere grad av risikovillighet enn det representative sivile utvalget.

Denne studiens hovedfunn viser at utvalget av Hær-kadetter er signifikant mer risikovillige enn det representative sivile utvalget ($p = \leq 0,01$) og støtter dermed studiens hypotese.

Risikodimensjonene hver for seg forteller at forskjellen mellom utvalgene er størst på variabelen fysisk risikovillighet ($\eta^2 = ,066$), deretter eksistensiell risikovillighet ($\eta^2 = ,058$) og avslutningsvis prestasjons risikovillighet ($\eta^2 = ,046$). Variabelen intellektuell risikovillighet viste ingen signifikante forskjeller mellom utvalgene og indikerer et mulig gap mellom Hær-kadettene intellektuell risikovillighet og det som kreves av militære ledere i rammen av OBL på dette feltet.

5.1.1 *The Warrior* og studiens resultater

Ut fra studiens resultater kan man i tråd med teoridelens pkt. 2.1.1 argumentere for at kadettene overordnet tenderer mot idealtypen *The Warrior* som kjennetegnes gjennom en særpreget profesjonsidentitet hvor OBL og dens krav til risikovillighet er en integrert del av

profesjonsutøverenes egenskaper og holdninger, og videre at kadettene i mindre grad er påvirket av sivile samfunnstrender og faktorer som kan virke hemmende på OBL-filosofien.

I forhold til tidligere relevant forskning sammenfaller undersøkelsens resultater godt med Haalands oppsummering rundt *The Warrior*-rollen i sin doktoravhandling. Hun peker her på at en mer særpreget profesjonsidentitet i norske hærstyrker ble tydeligere parallelt med utviklingen i Afghanistan utover på 2000-tallet. Hun underbygger blant annet dette ved å trekke frem en tiltagende holdning og villighet blant spesielt soldater i Telemark Bataljon til å ofre sitt eget liv på slagmarken (Haaland, 2008, s. 252). Martin Brunborgs (2008) begrep «klassiske krigsnormer» er i denne sammenheng også relevant. I sin masteravhandling - *På sporet av en norsk krigerkultur. Norske militære holdninger til krig og bruk av militærmakt ved begynnelsen av to århundrer* ved Forsvarets Høyskole (FHS) så han nærmere på «krigerkultur» i det norske Forsvaret ved to ulike tidsepoker. For tidsrommet 1990-2007 fastslår han i tråd med Haaland at en mer rendyrket militær profesjonsidentitet blant offiserer og soldater har vokst frem i takt med operasjonenes stadig skarpere profil i internasjonale operasjoner. Han viser i denne sammenheng mest til erfaringer hos mannskaper og befal i Telemark Bataljon (Brunborg, 2008). Den samme refleksjonen gjør Egil Daltveit i artikkelen *Kva gjer deltaking i internasjonale operasjoner med Hæren?* fra 2014 hvor han argumenterer for at operasjonene i Afghanistan og møtet med «krigens krav» har endret personellet i Hæren (Daltveit, 2014). Daltveit presiserer videre et viktig poeng ved at endringene først og fremst gjør seg gjeldende på taktisk nivå og i de avdelingene som har mest erfaring fra tjeneste i ISAF²⁸.

I tråd med forskningen omtalt ovenfor kan det argumenteres for at spesielt Afghanistan-erfaringene har bidratt til en sterkere og mer distinkt profesjonsidentitet i Hæren. Men hva kan være med på å gi en mer utfyllende og konkret faglig forklaring på hvordan dette påvirker dagens Hær-kadetter og deres risikovilje?

Blant kadetter i utvalget fra Krigsskolen har femten personer en, eller flere deployeringer til primært Afghanistan bak seg. Dette kan være verdifullt å ha med seg i forhold til at bærere av stridserfaring er representert i utvalget av Hær-kadetter og direkte kan påvirke sine omgivelser gjennom å vise til skarpe erfaringer og behov for risikovilje. Allikevel synes ikke dette alene å kunne forklare hvorfor det militære utvalget gjennomsnittlig er signifikant mer

²⁸ ISAF - International Security and Assistance Force.

risikovillige en den sivile gruppen. Studien vil i denne sammenheng argumentere for at mekanismen «tiltrekning-seleksjon-videreforedling» i større grad kan være med å forklare Hær-kadettene risikovillighet. Teorikapitlet lanserer denne «forklaringsmekanismen» i pkt. 2.2.2 som en utvidet måte å forstå OBL-filosofiens virkeområde på, og bygger på at den militære institusjon gjennom sitt særpreg *tiltrekker* seg personell som identifiserer seg med militærkulturens dominerende attributter. I tidsrommet norske styrker var involvert i Afghanistan-operasjoner i Faryab opplevde Hærens utdanningsinstitusjoner en økende tilstrømning av søkere til lederutdanning i Forsvaret som det er rimelig å relatere til det overveldende fokuset operasjonene i Afghanistan fikk i media (Forum, 2004). Presseeksponeringen derfra var ofte preget av stridsfeltets realiteter og risikoen ved å tjenestegjøre i ISAF. Følgelig og for å fullføre resonnementet rundt *tiltrekning*, kan man ut av dette løfte frem en påstand om at individer som identifiserte seg med «stridsfeltets realiteter», herunder høy risiko og mulighet for å måtte ofre sitt eget liv på slagmarken, også var de som møtte frem på de ulike seleksjonsarenaene.

Videre, og i forhold til mekanismens andre element *seleksjon* kan det hevdes at de verdier og egenskaper som gjaldt på «bakken» i Afghanistan ble dimensjonerende for seleksjonskriteriene hjemme. Hvordan en slik sammenheng direkte kunne oppstå kan ganske enkelt forklares ved at offiserer som den ene dagen var i kamphandlinger i Afghanistan bare noen uker senere sto som seleksjonsoffiserer hjemme i Norge. I et slikt resonnement ligger en antakelse om at de egenskaper som oppleves som nødvendige i ulike dalfører i Faryab²⁹, herunder evne til å håndtere risiko, også blir avgjørende i seleksjonssammenheng. Forfatteren³⁰ selv har erfaringer fra dette feltet og har deltatt på Forsvarets opptak og seleksjon (FOS) ved fire anledninger mellom 2004 og 2009 der en del av seleksjonsbefalet hadde stridserfaring fra Afghanistan. Uten at det skal tillegges for mye vekt var et ofte gjengitt utsagn under seleksjonsmøter noe i retning av – *ville du hatt med deg vedkommende kandidat i krigen?*

I forhold til mekanismens siste bestanddel *videreforedling*, kan effekten av denne også forklares ut fra at utdanningsinstitusjonene i Hæren, herunder Krigsskolen, naturlig blir preget av de norske hærstyrkenes omfattende tilstedeværelse i Afghanistan og videre at dette naturlig

²⁹ Provins i det nordlige Afghanistan hvor hovedinnsatsen til den norske Hæren fant sted.

³⁰ Forfatteren har jobbet på Hæren befalsskole i perioden 2005-2009.

ble reflektert i utdanningen ved skolen. Ved å jobbe tett med kadetter i perioden 2012-13³¹, ti år etter at man selv var elev ved Krigsskolen, sto forskjellene spesielt i forhold til våpen- og skyteutdannelsen frem som slående. Skyteøvelsene var langt mer avanserte og stilte helt andre krav til kadettene enn det som var tilfelle ti år tilbake i tid. Striderfaringer fra Afghanistan var vanlige blant kadetter og kravene fra stridsfeltet var referansepunktet for gjennomføringer av taktiske og sammensatte skyteøvelser. En refleksjon rundt denne utviklingen er naturlig å knytte til OBL og attributter som initiativ og risikovillighet som enkelt lot seg identifisere som en del av undervisningen ved skolen. Et endret utdanningsfokus blir også reflektert av Daltveit som i sin artikkel peker på at: «...krigens krav fra Afghanistan» har blitt satt som kvalitetsmål på utdanningen i Hæren (Daltveit, 2014, s. 160).

Oppsummerer vi mekanismen *tiltrekning-seleksjon-videreforedling* i lys av Hærens virke de siste 10-15 årene kan det argumenteres for at et militært særpreg har blitt revitalisert og følgelig at OBLs krav til risikovillighet naturlig gjenspeiles hos utøvere av den militære profesjon. Denne utviklingen er også interessant å se i sammenheng med Huntingtons beskrivelse av forholdet mellom *Soldaten og Staten* hvor man kan hevde at Hærens stridserfaringer på 2000-tallet har medført et mer distinkt skille mellom militære profesjonsutøvere og andre sivile yrkesutøvere.

Nettopp skillet mellom militære profesjonsutøvere og samfunnet for øvrig ansporer til et viktig spørsmål ved denne studien knyttet til hvorfor ett utvalg av sivilbefolkningen er brukt som referansepunkt for å avkrefte, eller bekrefte, Krigssolekadettene grad av risikovillighet? De israelske forskerne Eitan Shamir og Uzi Ben-Shalom peker i denne sammenheng på at adopsjon og implementering av AT kan bli hindret av det enkelte importlands dominerende kultur og verdsett (Ben-Shalom & Eitan, 2011).³² Eksempelvis viser Shamir til at USAs risikoaverse samfunnskultur skaper en «kulturell» avstand til AT-filosofiens behov for risikovillighet og følgelig bidrar til utfordringer når filosofien skal implementeres i de amerikanske væpnede styrkene (Shamir, 2011, s. 95-97). For å løsrive militære profesjonsutøvere fra det som preger samfunnet for øvrig trengs stor grad av profesjonalisme, hevder de israelske forskerne videre, og fremhever seleksjon og utdanning som nøkkelområder for å få dette til. I denne studiens tilnærming er derfor kadettene grad av risikovillighet innenfor tre av fire risikoformer et tegn på løsrivelse fra et gjennomsnitt av det

³¹ Forfatteren jobbet som nestkommanderende i operativt kull ved Krigsskolen i perioden 2012-13.

³² Eitan Shamir og Uzi Ben-Shalom har forsket på dette i forhold til landene Israel, Storbritannia og USA.

norske samfunnets risikopersepsjon og videre en indikator på at OBL-filosofien har fått lov til å slå rot hos hærens fremtidige ledere.

Oppsummert argumenterer dette delkapitlet for at idealtypen *The Warrior* i stor grad preger dagens Hær-kadetter. Studien forklarer dette med Hærens utvikling de siste 10-12 årene der kontinuerlig og tung tilstedeværelse i Afghanistan har medført en mer særpreget profesjonsidentitet hvor OBL og dens krav til risikovillighet er vitalisert. Studien trekker videre frem mekanismen tiltrekning-seleksjon-videreforedling som en mulig forklaringsmodell for hvordan denne påvirkningen har foregått. I neste delkapittel skal studiens resultater diskuteres i lys av en motsatt idealtipe – *The Citizen Soldier*.

5.1.2 *The Citizen Soldier* og studiens resultater

Studiens resultater, tabell 4.1. viser at utvalget av Hær-kadetter har en relativt lik grad av intellektuell risikovillighet som det representative sivile utvalget og tenderer innenfor denne risikodimensjonen mot idealtypen *The Citizen Soldier*. Dette resultatet understøtter ikke oppgavens hypotese og peker på at Forsvaret i mindre grad klarer å tiltrekke, selektene og utvikle ledere som samsvarer med OBL-filosofiens krav til intellektuell risikovillighet. Resultatet er spesielt interessant i lys av oppgavens teorikapittel pkt. 2.2.3 der denne risikoformen i tråd med AT- og OBL-litteratur blir trukket frem som en spesielt viktig egenskap hos militære ledere.

Hva kan så være med å forklare hvorfor det militære utvalget ikke scorer høyere enn det sivile på variabelen intellektuell risikovillighet?

I denne studiens teorikapittel ble byråkratisering, konsensorienterte beslutningsprosesser, teknologisering og konstabeltilnærmingen lansert som faktorer som kan utfordre OBL-filosofiens relevans og vitalitet. Faktorutvelgelsen baserer seg på drivkreftene i Janowitz teori om at den militære institusjon i tiltagende grad blir mer lik øvrige sivile samfunnsinstitusjoner. Siden intellektuell risikovillighet omhandler evnen til å utfordre etablerte sannheter og videre ha tillit til egne synspunkter fremfor det et dominerende flertall forfekter, er det naturlig å knytte hoveddelen av diskusjonen til konsensusfaktoren.

Som delslutningen under pkt. 2.3.2. viser er Forsvaret sammen med resten av det norske samfunnet preget av en konsensuskultur og har tross sine mange positive sider et potensiale

for å virke hemmende på kreativitet og nyskapende virksomhet. Videre og i tråd med *The Citizen Soldier*-perspektivet er vi altså i en situasjon der både sivil og militær «side» verdsetter ett konsensuslederskap, fremfor en lederkultur som i større grad åpner opp for intellektuell risikovilje slik OBL-filosofien etterspør. Dette reiser et grunnleggende spørsmål vedrørende hvilken mulighet vi reelt sett har til å skape en større aksept for intellektuell risikovillighet. Dette kan kortfattet begrunnes i at både sivile og militære organisasjoner gjennomsyret av konsensuskulturen bevisst og ubevisst vil ha en lav toleranse for en typisk «konsensusutfordrer». Og konsensusutfordrer vil på sin side neppe anse Forsvaret, eller andre offentlige og private samfunnsaktører som ett naturlig arbeidssted for kreativ utfoldelse og nyskaping.

Det kan videre argumenteres for at en konsensuskultur har spesielt gode vekstforhold i homogene grupper som utvalget med Hær-kadetter typisk er og at det i kjølevannet av dette kan oppstå former for gruppetenkning som over tid påvirker den enkeltes holdningen og motivasjon til å tenke nytt og kreativt negativt. Konsensusbegrepet bør også i en militær kontekst sees i sammenheng med et element som ligger dypt forankret i en rendyrket militær profesjonsidentitet – kravet om konformitet. Selv om konsensus og konformitet har ett ulikt innhold kan det argumenteres for at summen av de kreftene disse begrepene representerer ytterligere hever terskelen for å utvise intellektuell risikovillighet innad i profesjonskulturen. Konformitet, forstått som enhetlig oppførsel i tråd med gjeldende verdier, normer og regler (Scott, 2003, s. 216-219) står sterkt i Forsvaret. Dette reflekteres også i stortingsmeldingen Kompetanse for en ny tid som understreker at konformitet er nødvendig for utøvelse av operative militære funksjoner (Meld. St. nr. 14, 2012-2013). Asle Toje tar opp denne konformiteten og hevder i artikkelen Soldaten og Staten publisert på Minerva-nett (2010) at munnkurven norske offiserer har fått vil virke destruktivt på forsvarsdebatten. Toje peker i denne sammenheng på Sverre Diesens utsagn om at offiserer i Forsvaret «...ikke skal uttale seg om politiske spørsmål, men kun om rent faktiske, fagmilitære forhold i kraft av sin stilling» (Toje, 2010). Selv om vi er langt unna dagens Hær-kadetter, i både nivå og tid, indikerer dette allikevel en kultur som synes å ha et potensiale i forhold til å tillate en mer mangfoldig meningsytring³³. Det kan altså synes som om den intellektuelle risikovilligheten

³³ General Robert Mood mottok 10. mai *Fritt Ords pris 2016*. Generalen skal åpenbart ha honnør for sine gode innspill i både forsvars- og generell samfunnsdebatt. I denne studiens kontekst er det allikevel grunn til å spørre hvor «kritiske» utspillene til Generalen egentlig har vært og videre er det naturlig å trekke frem utdelingen av prisen for å understreke hvor lite som skal til for å bli oppfattet som en litt «annerledes» General i dagens norske forsvar (Ord, 2016).

er det som skiller Hær-kadettene fra et mer AT-autentisk lederskap. Hva kan så være med på å eksemplifisere hvordan et slikt gap oppstår i dagens forsvarskontekst?

Vi husker fra teorikapitlet pkt. 2.2.2 tyske utdanningsinstitusjoners prioritering av å utdanne selvstendig tenkende ledere der «skolens-løsning» var ansett som et forstyrrende element for studentenes utvikling. Vi kan i lys av dette stille spørsmål om vi forfechter et annet syn på dette i den norske Hæren og i Forsvaret ellers? Det ligger utenfor denne oppgavens rammer å undersøke et slikt spørsmål analytisk og i dybden, men tjue år i Hæren, mange av de på utdanningsinstitusjoner, enten som elev eller instruktør, har gitt ett inntrykk av at kreativitet og nytenkning i det store og hele ikke blir vektlagt. Et rykende ferskt eksempel på dette kan relateres til Forsvarets stabsskole fellesoperative øvelse «Joint Effort» (2015) der planarbeidet i forkant av øvelsen i stor grad måtte tilpasses et scenario som allerede var lagt. Det var som deltakere i dette planarbeidet vanskelig å identifisere muligheter for å gjøre ting annerledes og la kreative tanker få utløp. Dette ble også tatt opp under evalueringen med et tilsvarende om at dette ikke skulle være noe moment i denne typen øvelse og at øvelsens målsetninger i første omgang handlet om systemforståelse. Øvelsen var meget nyttig og vel gjennomført, og begrunnelsen for at «free-play» ikke lot seg gjennomføre er forståelige, men føyer seg allikevel inn i rekken av en mengde type øvelser og aktiviteter der den intellektuelle risikovilligheten ikke blir gitt oppmerksomhet. En interessant artikkel som underbygger forfatterens subjektive vitnemål på dette området ble publisert i Ukeavisen Ledelse under tittelen *Ny lederstil i Forsvaret* i 2010 hvor leder for arbeidsgruppen bak FSJ Grunnsyn på ledelse blir intervjuet. Her påpeker Geir Ove Venemyr at det er en utfordring med manglende kreativitet i organisasjonen og at dette er noe av det som reiser et behov for en mer utfyllende beskrivelse av hva slags lederskap Forsvaret skal utøve. Artikkelen fremhever avdøde krigshelt Trond Bolles innsats som et eksempel til etterfølgelse og viser til hans evne til å nytte Forsvarets kapasiteter på nye og kreative måter under oppdragsløsningen i Afghanistan (Myklemyr, 2010).

Den andre faktoren som i dette avsnittet synes relevant å diskutere er konstabelperspektivet. Janowitz hevdet at fremtiden ville kreve militære styrker med større fleksibilitet og evne til å møte utfordringer i operasjonsområdet med begrenset maktbruk. Han argumenterte videre for at slike oppdrag ville bringe den militære profesjon i større inngrep med sivile verdier og virke samfunnsintegrerende på de militære styrkene (Janowitz, 1960, s. 418-421). Studiens teoridel pkt. 2.3.4 argumenter videre for at en slik endring potensielt vil kreve andre

tilnærminger til ledelse enn det som karakteriserer et typisk OBL-lederskap og følgelig over tid vil danne nye referansepunkt for militære ledere.

I lys av Hæren sine erfaringer i Afghanistan kan man reise spørsmål ved gyldigheten av Janowitz prediksjon på dette området. Det kan her argumenteres for at en motsatt effekt har funnet sted ved at en mer særpreget militær profesjonsidentitet har blitt vitalisert gjennom Forsvarets deltakelse i internasjonale operasjoner de senere årene. Dette løfter innenfor denne studiens rammer frem en antagelse om at konstabelperspektivet heller har vært en katalysator for *The Warrior*-rollen, enn for *The Citizen Soldier*-rollen. En slutning som dette kaller allikevel på nyanser og kontekstuell forståelse der det åpenbart er nødvendig å skille på hva slags type engasjement Forsvaret har deltatt i. Skal man i en slik sammenheng tillate seg å kategoriserer oppdragstyper presentere Tormod Heier i artikkelen *Hvordan påvirker internasjonale operasjoner Forsvaret?* (2014) et forslag som synes gyldig og relevant i denne studiens kontekst. Heier fremhever terroranslaget mot USA i 2001 som et vendepunkt der Norge fra å fylle typiske bakre og sikre områder i internasjonale operasjoner i tiden etter terrorangrepet skulle delta i «den spisse ende» (Heier, 2014, s. 226). Med andre ord kan man argumentere for at engasjementet spesielt i Afghanistan i langt større grad har etterspurt tradisjonelle «military forces», enn «constabulary forces».

Oppsummert peker dette delkapitlet på at Hær-kadettene innenfor risikodimensjonen intellektuell risikovillighet tenderer mot idealtypen *The Citizen Soldier* ved stor grad av likhet mellom utvalgene. Konsensusfaktoren er trukket frem som en mulig forklaring på dette, men studien argumenterer i denne sammenheng for at faktoren bør sees i sammenheng med konformitetskravet i Forsvaret. Videre er det i forhold til konstabelperspektiver påpekt at Hærens deltakelse i rammen av ISAF heller enn å påvirke i en siviliserende retning, motsatt har medført et mer distinkt skille mellom den militære institusjon og samfunnet for øvrig.

5.2 Studiens funn – implikasjoner for Forsvaret?

I denne avsluttende delen av diskusjonen vil fokuset rettes inn mot hva resultatene av studiens undersøkelse kan ha av betydning for Forsvaret i dag. Her vil det som kan synes som en mindre villighet til å ta intellektuell risiko blant norske offiserer sees på i konteksten av dagens utfordringer i Forsvaret.

Overordnet vil denne delen av oppgaven ha en friere form både med hensyn til generalisering og med hensyn til at forfatterens egne synspunkter kommer tydeligere frem.

5.2.1 Manglende intellektuell risikovillighet i det norske offiserskorpset – en trussel mot forsvarsevnen?

Den amerikanske fregatten *USS Donald Cook* ble i april 2014 under patruljering i Svartehavet utsatt for et elektronisk angrep fra ett russisk jagerfly. Utover at skipets teknologiske systemer ble satt ut av funksjon over en relativt lang tidsperiode ble fregattens mannskaper preget av hendelsen: “The State Department acknowledged that the crew of the destroyer *USS Donald Cook* has been gravely demoralized ever since their vessel was flown over in the Black Sea by a Russian Sukhoi-24 (Su-24) fighter jet which carried neither bombs nor missiles but only an electronic warfare device” (Network, 2014).

Russlands kapasitet knyttet til elektronisk krigføring (EK) ble også demonstrert til fulle i den innledende fasen av konflikten med Ukraina våren 2014. Rapporten *Lessons learned from the Russo – Ukrainian War* vier deler av sitt innhold til dette feltet og beskriver det som kan synes som en meget potent EK-kapasitet hos vår nabo i øst (Karber, 2015). Denne kapasiteten, sammen med den generelle moderniseringen av de russiske militære styrkene, har også gjort inntrykk på forsvarsmiljøet i Norge og bekymrer en norsk militær- og politisk ledelse noe som blant annet reflekteres i *Forsvarsjefens Fagmilitære Råd*: «Blant elementene som bidrar til å skape en helt annen og forbedret militær evne [hos Russland], er utviklingen av langtrekkende konvensjonelle presisjonsvåpen, kapasiteter for hybrid krigføring, *operasjoner i det digitale rom* og økt evne til å forflytte styrker strategisk» (Forsvaret, 2015, s. 15).

Et Russland med evne og vilje, og tilsynelatende lav terskel, for og «blinde» sine motstandere for å nå strategiske målsetninger bør bekymre Norge. Effektive mottiltak for slike kapasiteter er i denne studien sammenheng relevant å knytte til OBL og en desentralisert ledelseskultur der klare intensjoner skal skape rom for selvstendige handlinger hos militære ledere selv i situasjoner der K2 systemer ligger ned. *Plakaten på veggen* er relevant å nevne i en slik sammenheng som gjennom sitt innhold og form skal sikre effektiv motstand også etter at Forsvaret som system helt, eller delvis er satt ut av spill. Spørsmålet er allikevel hvor godt vi er rustet til en slik situasjon og om vi har hatt mot nok til å erkjenne at egenskaper som handler om improvisasjon og kreativitet til å nytte tilgjengelig midler mest mulig effektivt har vært tilstrekkelig reflektert i utdanning og forming av militære ledere.

Denne studiens funn peker på en intellektuell risikovillighet hos Hær-kadettene som i mindre grad divergerer fra befolkningen for øvrig, og underbygger en påstand om at dette er en egenskap som i liten grad prioriteres under seleksjon og utdanning av kadetter. Mandatet til arbeidsgruppen bak utviklingen av FSJ Grunnsyn støtter indirekte en slik påstand gjennom et uttrykt behov for mer selvstendige og kreative offiserer i hele Forsvaret (Myklemyr, 2010). La oss derfor på en forsiktig måte anta at studiens funn også kan appliseres til et bredere lag av Hærens og Forsvarets offiserer.

Så en hypotetisk tanke - Vi blir utfordret militært og samtidig fratatt muligheten til å kommunisere effektivt internt og eksternt.

Hvordan ville en slik situasjon blitt håndtert og mestret av militære ledere på de ulike nivå i dag? Nåværende sjef for operasjoner i Forsvarsstaben General Yngve Odlo har ved flere anledninger berørt dette temaet, da som operasjonssjef i Forsvarets Operative Hovedkvarter (FOH) under ulike foredrag på FHS (2015). Generalen har i disse foredragene, eller snarere samtalene, etterlyst egenskaper som kan sees i sammenheng med dette delkapittelets tittel. Blant annet har han pekt på det menneskelige aspektet ved beredskap og understreket at dette ikke bare må handle om distanserte størrelser som *planverk* og *lagerbeholdning*. Det må i like stor grad handle om den enkeltes offisers evne til å reflektere over sin egen rolle i en krisesituasjon, og vektla i denne sammenheng militære lederes mentale beredskap: «Som offiser må du starte dagen med å se deg i speilet og spørre om du selv er klar til å bære det ansvaret du har ovenfor samfunnet» (Odlo, 2015). Videre vektla Odlo at Forsvaret måtte påregne at egne K2-systemer ville bli satt under kraftig press den dagen norsk suverenitet og territoriell kontroll for alvor blir utfordret, og understreket behovet for selvstendige og initiativrike militære ledere som i uoversiktlige situasjoner gjennom tilpasningsevne og improvisasjon har evne til å utnytte tildelte ressurser på best mulig måte. Generalen understreket også at debatten rundt landets forsvarsevne i større grad må fokuseres inn på «her og nå» med «de midlene vi har».

Begrepet *mental beredskap*, og General Odlos budskap for øvrig, treffer innholdet i den intellektuelle risikodimensjonen godt ved å henlede oppmerksomheten mot et område som studien vil beskrive som et lite berørt felt i forhold til offisersvirket. Den intellektuelle risikodimensjonen handler som vi husker om viljen til å prøve ut nye ideer, bruke intuisjon, bruke egne ressurser aktivt og å utfordre det etablerte. Dette er begreper som forfatteren vil hevde er vanskelig å identifisere i dagens forsvarsdebatt og videre som definerte målsetninger

under utdanning av militære ledere i dagens norske Forsvar. Orlogskaptein Tommy Krabberød³⁴, lærer ved avdeling for sjømakt og lederutvikling på Sjøkrigsskolen, har i den senere tiden også berørt denne tematikken og uttrykker på nettstedet *AdriMer.no* at han i dagens tilspissede sikkerhetspolitiske situasjon «...frykter [at] Forsvaret glemmer egen oppdragsledelse ...» (Kvamme, 2016). I artikkelen *Et avkledd Forsvar* publisert i Bergens Tidende (2016) utdyper han en slik påstand ved å trekke veksler på begrepet friksjon og stiller et viktig spørsmål knyttet til hvorvidt «økt kompleksitet i eget materiell og organisasjon bidrar til å øke eller minke potensialet for friksjon i egen organisasjon»? (Krabberød, 2016). Han besvarer i den samme artikkelen dette spørsmålet ved å vise til den tidligere offiseren og nå forsvarsanalytikerens Franklin Spinney fra USA sitt forskningsarbeid på 1980-tallet. Denne forskningen, konkret gjerne omtalt som *Spinney-rapporten*, peker på hvordan ulike våpensystemers økte kompleksitet fører til beslutningssykdommer som underminerer operativ evne (Krabberød, 2016). Orlogskapteinen fra Sjøkrigsskolen tar videre til orde for at nettopp jaget etter teknologi og *state of the art* -systemer kveler debatten rundt den menneskelige faktoren i konteksten av norsk forsvarsevne og etterlyser et fokus på de som «...tross alt skal komme opp med de geniale ideene for hvordan utnytte fartøyene og flyene mot en intelligent motstander» (Krabberød, 2016).

Det er vanskelig å være uenig med Krabberød hva gjelder diskursen rundt utviklingen av Forsvaret i samfunnsdebatten. Ofte er denne preget av tematikk knyttet til økonomiske rammer, materiellanskaffelser og grenvise prioriteringer. Videre er debatten i stor grad preget av hvordan Forsvaret skal se ut i fremtiden og ikke hvordan det fremstår her og nå?

Det sistnevnte, også brakt på banen av General Odlo, er interessant i denne studiens kontekst. For Hærens del har tiden siden overgangen til et mer manøverorientert konsept på slutten av 1990-tallet og frem til i dag vært preget av stadige omskiftninger (Bjerga, 2011). En betegnende beskrivelse av denne perioden har vært at strukturelle målsetninger ikke har blitt innfridd. I dag synliggjøres dette ved et Brigade-system som mangler vesentlige elementer som *kampluftvern* og *modernisert artilleri*. Det er mye som tyder på at denne utviklingen også vil fortsette inn i fremtiden og løfter frem en erkjennelse om at Hæren, og resten av Forsvaret, trolig aldri vil bli opplevd som komplett eller optimalt innrettet. Dette, i tillegg til å peke på potensielle motstandere og deres kapasiteter, bereder grunnen for at situasjoner preget av kaos

³⁴ Orlogskaptein og Phd. Tommy Krabberød er lærer ved avdeling for sjømakt og lederutvikling ved Sjøkrigsskolen ved Haakonvern i Bergen.

og uorden, i motsetning til orden og systematikk, bør være dimensjonerende for militære ledeses tankesett og tilnærming til forsvarsevne i dag.

Dette avsnittet stilte innledningsvis spørsmål om hvorvidt manglende intellektuell risikovillighet truer norsk forsvarsevne. Det kan naturligvis ikke denne studien gi noe svar på. Allikevel drister den seg til, på bakgrunn av undersøkelsens funn og relevant meningsytring på feltet å etterspørre en større annerkjennelse av behovet for et offiserskorps som mestrer situasjoner der improvisasjon, kreativitet og nyskapende ideer vil være avgjørende. Hva som gjør disse egenskapene spesielt attraktive i dag må både sees i lyset av hendelsene i Svartehavet og i Ukraina-konflikten, men også av Forsvarets interne virkelighet som også i fremtiden vil være preget av hull og mangler i sin struktur.

5.3 Oppsummering

Studiens funn viser at kadettene ved Hærens Krigsskole er signifikant mer risikovillige enn det sivile utvalget i forhold til fysiske-, prestasjons- og eksistensiell risikovillighet og overordnet tenderer mot idealtypen *The Warrior*. Dette funnet knyttes i diskusjonsdelen til at Hæren, som et resultat av omfattende deltakelse i internasjonale operasjoner, gjennom de siste 10-15 årene er mer profesjonalisert og følgelig har fått en sterkere og mer særpreget profesjonsidentitet. Studien løfter videre frem at OBL og dens krav til risikovillighet som et resultat av denne profesjonaliseringen har blitt vitalisert og gjennom mekanismen *tiltrekning – seleksjon – utdanning* kan være med å forklare hvorfor Hær-kadettene er mer risikovillige enn det representative tilfeldige utvalget av den norske sivilbefolkningen.

I forhold til intellektuell risikovillighet viste studiens funn mindre forskjeller mellom utvalgene og det kan argumenteres for at Hær-kadettene på dette området tenderer mot idealtypen *The Citizen Soldier*. Studien peker i denne sammenheng på faktoren konsensusorienterte beslutningsprosesser som en mulig driver bak et slikt funn, men argumentere for at konformitetskravet i Forsvaret også bør sees i sammenheng med et slikt resultat.

Avslutningsvis har oppgaven i dette kapittelet stilt spørsmål om hvorvidt manglende intellektuell risikovillighet kan være med å svekke norsk forsvarsevne. Studien argumenterer her for at intellektuell risikovillighet, i lys av både russisk *modus operandi* og Forsvarets egne omstillingsprosesser, bør være en del av militære ledeses ledelsesrepertoar. Oppgaven stiller

videre spørsmål ved om denne egenskapen i stor nok grad blir dyrket frem hos militære ledere og om behovet for kreativitet og evne til nyskapning får den plassen det fortjener i den generelle forsvarsdebatten.

5.4 Studiens styrker og begrensninger

Tre forhold anses som relevante å trekke frem i forhold til denne studiens styrker. For det første, og overordnet, dekker oppgavens tematikk et område som i en norsk kontekst er lite undersøkt, og som videre kan synes som viktig å belyse både i forhold til utdanning av militære ledere, men også som en del av en bredere forsvarsdebatt. For det andre har en tilknytning til LuR-programmet og personellet bak dette gitt oppgaven en god faglig tyngde. Her kan det ved siden av en direkte tilgang til ekspertise på feltet trekkes frem at studien fikk mulighet til å bruke et solid datagrunnlag fra den norske sivilbefolkningen som referansepunkt for undersøkelsen ved Hærens Krigsskole. For det tredje gjør oppgaven ett forsøk på å operasjonalisere begrepet risikovillighet ved å bygge bro mellom Breiviks ulike risikoformer og risikovillighet i rammen av OBL. Uten at studien tar stilling til hvor vellykket dette var kan det åpne opp for en bedre forståelse av risikovillighet som del av militære leders egenskaper og videre mulighet for å måle dette i sammenheng med eksempelvis seleksjon til lederutdanning i Forsvaret.

Oppgaven har som annet forskningsarbeid en rekke begrensninger. En kvantitativ undersøkelse i seg selv begrensninger ved at utvalgets fortolkninger av spørsmål og skalaverdier omgjøres til tall og statistikk (Jacobsen, 2015). I denne studien utfordres dette ytterligere ved at operasjonalisering av det mangfoldige begrepet risikovillighet er krevende og potensielt kan representere ulike feilkilder knyttet til studiens validitet. En refleksjon i denne sammenheng er knyttet til at en kombinasjon av metodiske tilnærminger hadde vært med på å optimalisere denne oppgaven (Jacobsen, 2015, s. 138-139).

En annen av studiens begrensninger må sees i sammenheng med det monotone preget på utvalget av Hær-kadetter. Studien stiller seg på dette området usikker til i hvilken grad studiens resultater kan appliseres til et bredere lag av Hærens og Forsvarets offiserer. Spesielt interessant hadde dypere innsikt i hva selve skolesituasjonen betød for resultatene innenfor risikovillighet knyttet til prestasjon, og videre i hvilken grad den generelt gode fysiske formen til kadettene innvirker på holdningen til fysisk risikovillighet.

Et begrensende element er også knyttet til at det ikke finnes liknende målinger av risikovillighet innenfor en norsk militær kontekst. Det er med andre ord ikke mulig å holde denne studiens resultater opp mot andre studier gjennomført i Forsvaret. Dette skaper igjen utfordringer med å beskrive hvordan fenomenet risikovillighet har utviklet seg blant militære ledere.

Et avsluttende begrensende element er knyttet til at kjønnsforskjeller ikke reflekteres i denne undersøkelsen. På bakgrunn av få kvinnelige respondenter i det militære utvalget ble ikke kvinner inkorporert i denne studien. Dette svekker oppgavens relevans, men åpner naturlig opp for det som skal beskrives i neste delkapittel – videre forskning.

5.5 Videre forskning

Denne studien åpner opp for videre forskning på flere områder. Som avsnittet over annonserer er forskning knyttet til kjønn og i hvilken grad kvinner og menn i Forsvaret har en ulik risikopersepsjon et område som i mindre grad er berørt. Overordnet vil forfatteren hevde at mer forskningsbasert kunnskap ville hevet den pågående debatten rundt kjønn og mangfoldighet i Forsvaret. Hypotetisk, kunne eksempelvis funn som pekte på at kvinner hadde en høyere grad av intellektuell risikovillighet gitt grunnlag for gode refleksjoner knyttet til viktigheten av å rekruttere kvinner til lederstillinger. Like fullt kunne resultater som pekte på små variasjoner mellom kvinner og menn gitt anledning til å argumentere for at forskjellene mellom kjønn kanskje er overdrevet og at en målsetning om mangfoldighet i forsvarsorganisasjonen nødvendigvis ikke bare handler om kjønnsbalanse.

Fra sammenlikning av kvinner og menn er veien kort til andre aktuelle komparative undersøkelser. Det ville eksempelvis vært nyttig og undersøkt om hvorvidt resultatene fra KS-studien var representativ for en større del av Forsvarets ledere. Her kunne variabler som alder, gren- og bransjetilhørighet, og på sikt den nye spesialistbefal kategorien vært interessante å se nærmere på. Er det eksempelvis slik at risikovilligheten avtar med alder og at operative ledere har en mer fremtredende risikovilje enn de innenfor forvaltning- og teknisk bransje og er det videre slik at spesialistbefal og offiserer har ulike tilnærminger til risikovillighet? Der nest kunne sammenlikninger av risikovillighet i en multinasjonal ramme bidratt med relevant kunnskap knyttet til ulike ledelseskulturer innenfor eksempelvis et styrkeelement som NATO Response Force (NRF).

En avsluttende og noe mer generell tilnærming til risikovillighet og videre forskning vil være naturlig å knytte til det pågående LuR-programmet. Selv om dette blir drevet fram av forskere tilknyttet Norges Idrettshøyskole/Forsvarets Institutt trenger prosjektet en større tilflyt av studenter og akademikere fra andre miljøer i Forsvaret. Programmet, blant annet gjennom bibliografien *Risk-Taking Attitudes and Behaviors among Military Personell in Dangerous Contexts* reiser i denne sammenheng en rekke forslag til ulike aktuelle forskningsområder. Aktuelle tilnærminger kan i denne sammenheng knyttes til: *Risikovillighet som motivasjonsfaktor*, *Risikovillighet og prestasjoner under press* og *Risikovillighet som fenomen før, under og etter deployering i internasjonale operasjoner* (Sookermany et al., 2015).

6 Konklusjon

Hensikten med denne studien har vært å undersøke hvorvidt OBLs krav til risikovillighet reflekteres hos kadetter ved Hærens Krigsskole når denne gruppen blir sammenliknet med et representativt tilfeldig utvalg fra den norske befolkning. Studien har hatt en kvantitativ tilnærming der LuR-programmet gjennom undersøkelsen *Risk-taking attitudes in the Norwegian population* dannet et komparativt referansegrunnlag for denne studiens undersøkelse ved Krigsskolen Linderud.

Studiens funn viste at utvalget med Hær-kadetter var signifikant mer risikovillige enn det representative sivile utvalget i forhold til tre av fire ulike variabler for risikovillighet. Disse tre variablene var fysisk-, prestasjons- og eksistensiell risikovillighet, der den største divergensen mellom utvalgene ble identifisert innenfor fysisk risikovillighet. MANOVA viste videre at alle variablene samlet ga en hovedeffekt som viste at det militære utvalget var signifikant mer risikovillige enn det sivile og støtter dermed oppgavens hypotese - *Hær-kadettene reflekterer OBLs krav til risikovillighet og har en høyere grad av risikovillighet enn det representative sivile utvalget.*

Selv om variablene samlet sett viste en signifikant høyere risikovillighet hos Hær-kadettene fant undersøkelsen i liten grad noen forskjell mellom utvalgene knyttet til variabelen – intellektuell risikovillighet. Dette kan peke på et mulig gap mellom Hær-kadettens egenskaper og OBL-filosofiens krav til risikovillighet innenfor dette spesifikke området som blant annet omhandler evne til å utfordre det etablerte og å stole på egne tanker og ideer.

Funn som viste at Hær-kadettene var signifikant mer risikovillige enn det sivile utvalget forklares i denne studien gjennom en tiltagende profesjonalisme i Hæren. Studien argumenterer videre, støttet av relevant forskning på feltet, for at en slik utvikling må sees i sammenheng med spesielt Afghanistan-engasjementet som har bidratt til en sterkere profesjonsidentitet og en dreining mot en klassisk krigerkultur, i denne oppgaven illustrert gjennom erketypen *The Warrior*. En relativt lik grad av intellektuell risikovillighet hos utvalgene forklares videre gjennom faktorene konsensus og konformitet. Oppgaven løfter her frem en påstand om at konsensus- og konformitetskrav i forsvarsorganisasjonen, og samfunnet for øvrig, hindrer annerkjennelse og behov for intellektuell risikovillighet i offiserskorpset.

I forhold til studiens resultater er det viktig å presisere at begrepene risiko og risikovillighet er vanskelig definerbare størrelser. Enda mer utfordrende er det å måle graden av ulike former for risikovillighet gjennom en kvantitativ tilnærming alene. Allikevel kan studiens funn, som også støttes av annen forskning, være et konstruktivt bidrag til debatten omkring hva slags egenskaper vi bør prioritere hos militære ledere i fremtiden. Studien bør i tillegg åpne opp for ytterligere forskning innen for et område som synes relevant og viktig for Forsvaret.

Litteraturliste

- Aftenposten. (2016). Om ti år kan vi ha våpen som tenker selv. Hentet 1. mai, 2016, fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Om-ti-ar-kan-vi-ha-vapen-som-tenker-selv-8443311.html>
- Baruch, Y. (1999). Response Rate in Academic Studies-A Comparative Analysis. *Human Relations*, 52(4), 421-438.
- Beck, L. (2001). *On the German art of War. Truppenführung*. (B. Condell & D. T. Zabecki, Trans.). USA: Lynne Rienner.
- Ben-Shalom, U., & Eitan, S. (2011). Mission Command between theory and practice: The case of the IDF. *Defense & Security Analysis*, 27(2).
- Berntsen, T. A., Dyndal, G. L., & Johansen, S. R. (2016). *Når dronene våkner. Autonome våpensystemer og robotisering av krig*. Oslo: Damm.
- Bjerga, K. I. (2011). Militær tenkning mellom teori og praksis. I T. Heier (Red.), *Nytt landskap - Nytt Forsvar. Norsk militærmakt 1990-2010* (s. 164-202). Oslo; Forsvarets Høyskole: Abstrakt Forlag.
- Bjerga, K. I., & Håkenstad, M. (2013). Hvem eier krisen? Politi, forsvar og 22. juli. I A. Kjølberg (Red.), *Mellom Fred og krig* (s. 54-73). Oslo: Universitetsforlaget.
- Breivik, G. (1984). Test av risiko (5). (Test of risk taking). . Oslo: Norwegian University of Sports and Physical Education.
- Breivik, G. (1997). Personality, sensation seeking and risk taking among Everest climbers *International Journal of Sport Psychology*, 3(27), 308-320.
- Breivik, G. (1999). Personality, sensation seeking and risk taking among top level climbers, parachute jumpers and white water kayakers. I G. Breivik (Red.), *Empirical Studies of Risk Sports*. Oslo: Norges Idrettshøyskole.
- Breivik, G. (2015). *Risk-taking attitudes in the Norwegian population: Any consequences for the armed forces?* Paper presented at the European Research Group on Military and Society, Israel.
- Breivik, G. (2016). *The Concept of Risk*. Norges Idrettshøyskole.
- Brunborg, O. M. (2008). *På sporet av en norsk krigerkultur. Norske militære holdninger til krig og bruk av militærmakt ved begynnelsen av to århundrer*. Forsvarets Høyskole, Brunborg, Ole Martin, Oslo.
- Clausewitz, C. (1972). *Om Krigen*. Oslo: Gyldendal.
- Clausewitz, C. (1976). *On War* (M. Howard & P. Paret, Trans.). USA: Princeton.
- Creveld, M. V. (1985). *Command in War*. London, England: Harvard University Press.
- Daltveit, E. (2014). Kva gjer deltaking i internasjonale operasjoner med Hæren? I C. F. Rønnfeldt (Red.), *Norge i internasjonale operasjoner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Daly, M., & Wilson, M. (2001). *Risk-taking, intrasexual competition, and homicide*. Paper presented at the Nebraska Symposium on Motivation, Nebraska.
- Diesen, S. (2000). *Militær Strategi*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Douglas, M. (1992). *Risk and blame: Essays in cultural theory*. London: Routledge.
- Douglas, M., & Wildavsky, A. (1982). *Risk and culture: An essay on the selection of technical and environmental dangers*. USA: Berkeley: University of California Press.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3 utg.). USA: SAGE Publications.
- Forsvaret. (2000). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Oslo: Forsvarets Overkommando
- Hentet fra

- <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2381754/FFOD%202000.%20Del%20B%20Operasjoner..pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
- Forsvaret. (2007). *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Forsvarsstaben Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/99256/FFOD.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Forsvaret. (2014). *Forsvarets fellesoperative doktrine*.
- Forsvaret. (2015). *Forsvarssjefens Fagmilitære Råd - Et Forsvar i endring*. Forsvarsstaben Hentet fra <https://forsvaret.no/fakta /ForsvaretDocuments/EtForsvariEndring-Nett.pdf>.
- Forsvaret. (2016a). Direktiv for bruk og bæring av dekorasjoner, ordener og medaljer i Forsvaret. Hentet 19. April, 2016, fra <https://forsvaret.no/fakta /ForsvaretDocuments/Statutter.pdf>
- Forsvaret. (2016b). Forsvaret Høgskole. Hentet 29.3, 2016, fra www.forsvaret.no
- Forsvarsdepartementet. (1949). *Kgl. res. 10. juni 1949: Direktiver for militære befalingsmenn og militære sjefer ved væpnet angrep på Norge*. Oslo: Forsvaret.
- Forsvarsdepartementet. (2013). *Reglement for økonomistyring i staten [og] Bestemmelser om økonomistyring i staten: fastsatt 12. desember 2003 med endringer, senest 18. september 2013*. [Oslo]: Finansdepartementet.
- Forsvarsstaben. (2012). *Forsvarssjefens grunnsyn på ledelse i Forsvaret*.
- Forum, F. (2004). Nedgangen snudd. Hentet 3. mai, 2016, fra http://www.fofo.no/Nedgangen+snudd.b7C_wBDM0l.ips
- Gundersen, K. (2016, 2. april). Ledervisjoner – til latter eller inspirasjon?, *NRK-nettavis*. Hentet fra <http://www.nrk.no/ytring/ledervisjoner--til-latter-eller-inspirasjon-1.12879930>
- Haaland, T. L. (2008). *Small Forces with a Global Outreach. Role perceptions in the Norwegian Armed Forces after the cold war*. Oslo: University of Oslo.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (1998). *Multivariate Data Analysis: With Readings*. New Jersey: Pearson Education.
- Hobson, R. (2005). *Krig og strategisk tenkning i Europa 1500-1945*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.
- Hoepfner, B. B., Kelly, J. F., Urbanoski, K. A., & Slaymaker, V. (2011). Comparative utility of a single-item versus multiple-item measure of self-efficacy in predicting relapse among young adults. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 41(3), 305-312.
- Hofstede, G. (2016). National Culture. Hentet 30. apr, 2016, fra <https://geert-hofstede.com/national-culture.html>
- Huntington, S. P. (1957). *The Soldier and the State*. London, England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Janowitz, M. (1960). *The Professional Soldier*. Illinois, USA: The free press of Glencoe.
- Karber, P. A. (2015). "Lessons Learned" from the Russo - Ukranian War: The Potomac Foundation.
- Krabberød, T. (2016, 10. mars). Et avkledd Forsvar, *Bergens Tidende*. Hentet fra <http://www.bt.no/meninger/kronikk/Et-avkledd-forsvar-3558260.html>
- Krigsskolen. (2016). Studier. Hentet 26.3, 2016, fra www.krigsskolen.no
- Kvamme, O. D. (2016). Vi trenger krigerkulturen til KJK. Hentet 7. mai, 2016, fra <https://www.aldrimer.no/orlogskaptein-vi-trenger-krigerkulturen-til-kjk/>

- Laustsen, E. (2015, 1. februar). Slik finner Forsvaret ledertalentene, *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <http://www.dn.no/talent/2015/02/01/1653/Forsvaret/slik-finner-forsvaret-ledertalentene>
- Lindquister, P. E. (2002). *Blitzkrieg versus moderne manøverorienterte doktriner*. FÖRSVARSHÖGSKOLAN, Lindquister, P. E. Hentet fra <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:429241/FULLTEXT01.pdf>
- Lupton, D. (1999). *Risk*. London and New York: Routledge.
- Maugesten, H. M. (2016). Hærfar. *Forsvarets Forum*, 52-55.
- MMI, I. (2016). Forside - "Våre produktområder". Hentet 29.3, 2016, fra <http://www.ipsos-mmi.no/>
- Myklemyr, M. (2010, 13. August). Ny lederstil i Forsvaret, *Ukeavisen Ledelse*.
- NATO. (2009). ATP-3.2.2 Command and Control of Allied Land Forces.
- NATO. (2013). BI-SC Conceptual Framework For Allince Operations.
- Nelsen, J. T. (1987). Auftragstaktik - A case for decentralized battle.
- Network, V. (2014). What spooked the USS Donald Cook so much in the Black Sea? Hentet 6. mai, 2016, fra <http://www.voltairenet.org/article185860.html>
- Næringsliv, D. (2014). Norske ledere er for opptatt av å skape enighet. Hentet 4. mai, 2016
- Odlo, Y. (2015). [Sjefens time].
- Pallant, J. (2013). *SPSS Survival Manual: Step by step guide to data analysis using IBM SPSS* (5 utg.). New York: Open University Press.
- Rekkedal, N. M. (2001). *Moderne krigskunst: Militærmakt under omforming*. Stockholm: Forsvarshøgskolan.
- Robins, R. W., Hendin, H. M., & Trzesniewski, K., H. (2001). Measuring Global Self-Esteem: Construct Validation of a Single-Item Measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social psychology Bulletin*, 27(2), 151-161.
- Rommel, E. (1990). *Infantry Attacks*. London: Green Hill.
- Shamir, E. (2011). *Transforming Command: The Pursuit of Mission Command in the U.S., British, and Israeli Armies*.
- SNL. (2016). Likert-skala. Hentet 26.3, 2016, fra www.snl.no
- Sookermany, A. M., Svela, T. S., & Breivik, G. (2015). Risk-taking attitudes and behaviors among military personnel in dangerous contexts. Oslo: Norwegian School of Sport Sciences Defence Institute. Norwegian Defence University College.
- Svarstad, E. (2014). Nasjonal kontroll i internasjonale operasjoner. I C. F. Rønnfeldt (Red.), *Norge i internasjonale operasjoner* (s. 111-120). Oslo: Universitetsforlaget.
- Toje, A. (2010). Soldaten og Staten. *Minerva*. fra <http://www.minervanett.no/soldaten-og-staten/>
- Tranøy, K. E. (2014). Konsensus. Hentet 29. apr, 2016, fra <https://snl.no/konsensus>.
- Weber, E. U., Blais, A., & Betz, N. (2002). A domain-specific risk-attitude scale: Measuring risk perceptions and risk behaviors. *Journal of Behavioral Decision Making*, 15, 263-290.
- Yardley, I., & Kakabadse, A. (2007). Understanding mission command: A model for developing competitive advantage in a business context. *Strategic Change*, 16(1-2), 69-78.
- Yukl, G. (2006). *Leadership In Organizations* (6 utg.).
- Zuckerman, M. (1979). *Sensation Seeking Beyond the Optimal Level of Arousa*. Hillsdale, New Jersey.: I. Lawrence Erlbaum Associates. .

Vedlegg A. Spørreskjema KS-studien

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Risikovillighet og den militære profesjon»

Forsvarets Høyskole 2016

Formålet med denne studien er å sammenlikne hærens fremtidige ledere, representert av kadetter ved Krigsskolen Linderud – Operativ linje, med samfunnets borgere for øvrig innenfor temaer knyttet til risikovillighet. Spørreundersøkelsen er en del av en masterstudie ved Forsvarets Høyskole.

Deltakelse i denne studien innebærer besvarelse av denne spørreundersøkelsen som vil ha en varighet på ca. 20 – 30 minutter.

Dette er en anonym spørreundersøkelse der den enkelte deltaker ikke vil kunne gjenkjennes i masteravhandlingen. Innsamlet informasjon vil kun bli behandlet av masterstudenten med veiledere. Det enkelte spørreskjema vil bli makulert etter vurdering medio juni 2016.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan før og under undersøkelsen, la være å besvare spørsmålene uten å oppgi grunn.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med Jan Marius Nilsen på tlf. 40533120, eller mail jannilsen@fhs.mil.no.

Studiens hovedveileder:

Anders McD Sookermany, Major/PhD, Forsvarets Høyskole, Norges idrettshøgskole Forsvarets institutt

Studiens biveileder:

Tormod Heier, Oberstløytnant/PhD, Forsvarets Høyskole, Seksjon for utvikling og lederstøtte

Takk for bidraget!

1. Kjønn

Kvinne ☐

Mann ☐

2. Hva er din alder?

Noter antall år

3. Hvordan vil du karakterisere stedet du vokste opp?

By eller forstad til by

☐

Tettsted

☐

Bygd

☐

4. Hva er din sivilstatus?

Gift

☐

Samboer

☐

Ugift / Aldri vært gift

☐

Tidligere gift / Separert / Fraskilt

☐

Enke / Enkemann

☐

5. Fra hvilke type tjenestefelt har du mest erfaring?Marker kun ETT svar

Infanteri	☐
Kavaleri	☐
Ingeniør	☐
Logistikk	☐
Samband	☐
MP	☐
Spesialstyrker	☐
Artilleri	☐
Etterretning	☐
KS-gjennomgående	☐
Annet	☐

Dersom «Annet», vennligst utdyp:

6. Har du deltatt i internasjonale operasjoner?Ja ☐Nei ☐**7. Dersom du deltatt i internasjonale operasjoner, hvor mange kontingenter?**

Noter antall

<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------

8. Noen arbeidsplasser er preget av rutiner og forutsigbarhet, mens andre er preget av variasjon og uforutsigbarhet. På en skala fra 1 til 7, hvor vil du plassere din utøvelse av den militære profesjon?

Meget rutinepreget							Meget Variert	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

9. Noen arbeidsplasser er preget av fysisk sikkerhet og trygghet, mens andre er preget av fysisk usikkerhet og risiko. På en skala fra 1 til 7, hvor vil du plassere din hverdag som soldat og offiser?

Meget sikker og trygg							Meget usikker og risikofyllt	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

10. Noen yrker er tidvis fysisk krevende. På en skala fra 1 til 7, hvor vil du plassere din egen arbeidshverdag, slik du tror den kommer til å bli etter endt utdanning ved Krigsskolen?

Absolutt ikke fysisk krevende							Meget fysisk krevende	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

11. Noen aktiviteter innebærer etiske eller moralske dilemma. Synes du aktiviteter der man setter sitt eget liv i fare, slik som BASE-hopping og annen risikosport bør forbys?

Ja	☐
Nei	☐
Vet ikke	☐

12. Synes du det er moralsk forsvarlig at norske myndigheter sender soldater på farefulle internasjonale oppdrag med betydelig risiko for tap av egne liv?	
Ja, moralsk forsvarlig	☐
Nei, ikke moralsk forsvarlig	☐
Vet ikke	☐

13. Hvor ofte vil du si at du driver fysisk aktivitet i form av trening og mosjon? Marker kun <u>ETT</u> svar	
Aldri	☐
Sjeldnere enn 1 gang hver 14. dag	☐
1 gang hver 14. dag	☐
1 gang i uken	☐
2 ganger i uken	☐
3-4 ganger i uken	☐
5-6 ganger i uken	☐
1 eller flere ganger om dagen	☐

14. Hvordan er <u>kondisjonen</u> din om du sammenligner deg med jevnaldrende av <u>samme</u> kjønn? Er du...	
Mye bedre	☐
Litt bedre	☐
Like bra	☐
Litt dårligere	☐
Mye dårligere	☐
Vet ikke	☐

15. Hvordan er muskelstyrken din om du sammenligner deg med jevnaldrende av samme kjønn? Er du...

Mye bedre	☐
Litt bedre	☐
Like bra	☐
Litt dårligere	☐
Mye dårligere	☐
Vet ikke	☐

16. Har du noen gang drevet med aktivitet eller sport der det er risiko for alvorlig skade eller død, slik som klatring, fallskjermhopping, bratt skikjøring eller lignende?

Ja ☐

Nei ☐

Dersom du svarte «nei» på spørsmålet over, gå direkte til spørsmål 19.

Dersom du svarte «ja» på spørsmålet over skal du svare på spørsmål 17 og 18 også.

17. Hvor ofte drev du med denne typen aktiviteter i din mest aktive periode?

Ofte

☐

Av og til

☐

Sjelden

☐

Vet ikke

☐

18. Hvilket prestasjonsnivå vil du si at du har drevet denne eller disse farefulle aktivitetene på?

Lavt nivå

☐

Middels nivå

☐

Høyt nivå

☐

Vet ikke

☐

19. Vi vil nå spørre deg om din holdning til å delta i risikable aktiviteter.

	Ja	Nei	Vet ikke
Driver du med, eller kunne du tenke deg å drive med risiko-/ ekstremsport som innebar fare?	☐	☐	☐
Hvis du ikke hadde valgt en militær yrkesretning, kunne du tenkt deg å ha et yrke som innebar farefulle oppdrag, slik som spesialgrupper i brannvesen, politi, eller redningsetat?	☐	☐	☐
Kan du tenke deg å delta i farefulle militære operasjoner utenlands?	☐	☐	☐

20. Noen mennesker er opptatt av ikke å stikke seg ut i sosiale sammenhenger, mens andre er villige til å stikke seg ut enten i det de sier, kler seg med, eller gjør. Hvor vil du plassere deg selv?

Ikke stikke seg ut under noen omstendighet						Meget stor villighet til å stikke seg ut	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21. Noen mennesker ønsker å holde seg til veletablerte og sikre sannheter, mens andre er villig til å tenke nytt og satse på nye og uprøvde ideer og løsninger. Hvor vil du plassere deg selv?

Satser vanligvis på veletablerte sannheter						Satser vanligvis på nye og uprøvde ideer	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

22. Noen mennesker er villig til å investere penger i usikre prosjekter med muligheter for høy avkastning mens andre holder seg til sikre økonomiske løsninger som bank og sparing. Hvor vil du plassere deg selv?

Usikre investeringer med mulighet for høy avkastning							Sikrest mulig økonomiske løsninger	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

23. Når man skal prestere i ulike sammenhenger, for eksempel på skolen, i arbeid eller idrett, legger noen lista så lavt at de nesten alltid lykkes, mens andre mennesker legger lista høyt og risikerer ofte å mislykkes. Hvor vil du plassere deg selv?

Legger lista svært lavt							Legger lista meget høyt	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

24. Noen mennesker mener at man i politisk sammenheng må være villig til å ta sjansen på store endringer for å skape gode samfunn. Andre er opptatt av sikre og stabile forhold med bare små justeringer og endringer. Hvor vil du plassere deg selv?

Små justeringer og endringer							Villig til å ta sjansen på store endringer	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

25. Noen mennesker ønsker bare å involvere seg i idrett og fysisk aktivitet som er trygg og sikker, mens andre er villig til å involvere seg i aktiviteter der man kan bli alvorlig skadet eller i verste fall dø, slik som klatring, fallskjermhopping eller bratt skikjøring. Hvor vil du plassere deg selv?

Absolutt sikre og trygge aktiviteter							Aktiviteter med fare for skade og død ved uhell	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

26. Noen mennesker mener at det i mange sammenhenger er hensiktsmessig å bryte etiske regler for å oppnå det man ønsker, mens andre er opptatt av alltid å gjøre det som er moralsk riktig. Hvor vil du plassere deg selv?

Bryte moralske regler når det er tjenlig							Alltid gjøre det som er moralsk riktig	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

27. I ens eget livsprosjekt ønsker noen mennesker å satse mest mulig på trygghet og kontroll, mens andre er villige til å ta store sjanser for å oppnå det de ønsker. Hvor vil du plassere deg selv?

Trygghet og kontroll							Ta store sjanser for å oppnå det man vil	Vet ikke
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

28. Nedenfor står en serie med beskrivelser som passer mer eller mindre godt for ulike mennesker. På en skal fra 1 til 7, hvor vil du plassere deg selv?

3 Ikke tenk for mye på hver beskrivelse, men svar det som umiddelbart passer best for deg slik du vanligvis er.

	Passer ikke					Passer		Vet ikke
	1	2	3	4	5	6	7	
Er pratsom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan være kald og fjern	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjør en grundig jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er deprimeret, nedtrykt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er original, kommer med nye ideer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har en tendens til å være stille av seg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er hjelpsom og uegoistisk i forhold til andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har en tendens til å ha lite orden på tilværelsen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er avslappet, takler Stress godt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har livlig fantasi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er utadvendt og sosial	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan noen ganger være uhøflig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Legger planer og følger dem opp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bekymrer seg mye	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Liker å spekulere, leke med ideer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan være sky og hemmet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er hensynsfull og vennlig over for de fleste mennesker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan være uforsiktig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Blir lett nervøs	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har få kunstneriske evner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

29. Nedenfor står en serie med påstander. På en skal fra 1 til 5, hvor enig eller uenig er du med påstandene.

	Helt uenig	Delvis uenig	Hverken eller	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
	1	2	3	4	5	
Jeg liker å utforske fremmede steder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg blir rastløs når jeg tilbringer for mye tid hjemme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker å gjøre ting som er skremmende	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker ville fester	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ville like å dra på tur uten fastlagt tidsplan og rute	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg foretrekker venner som er spennende og uforutsigbare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg kunne tenke meg å prøve strikkhopping	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ville like nye og spennende opplevelser selv om de var ulovlige	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Humøret mitt går ofte opp og ned	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er villig til å prøve stoffer som kan ha uventede og skremmende virkninger	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg foretrekker å gjøre tingene på min måte snarere enn å følge regelboka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er en som bekymrer meg mye over ting	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker å holde meg i bakgrunnen i sosiale sammenhenger	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er en utadvendt og livlig person	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I visse situasjoner kan jeg få panikk og alt låser seg	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vedlegg B. Spørreskjema Befolknings-studien (telefonintervju).

1. Kjønn	
	Kvinne ☐
	Mann ☐

2. Hva er din alder?	
Noter antall år	<input type="text"/> <input type="text"/>

3. Hvordan vil du karakterisere stedet du <u>vokste opp</u> ?	
By eller forstad til by	☐
Tettsted	☐
Bygd	☐

4. Hvordan vil du karakterisere stedet der du <u>bor nå</u> ?	
By eller forstad til by	☐
Tettsted	☐
Bygd	☐

5. Hva er din sivilstatus?	
Gift	☐
Samboer	☐
Ugift / Aldri vært gift	☐
Tidligere gift / Separert / Fraskilt	☐
Enke / Enkemann	☐

6. Hva er din høyeste avsluttede utdanning?

Folkeskole / Ungdomsskole / Realskolenivå
(Inntil 9/10 års skolegang)	☐
Videregående skole / Gymnasnivå
(11-13 års skolegang)	☐
Høgskole / Universitet – Lavere nivå
(Bachelor, Cand.mag., yrkesutdanning som f.eks. Sykepleier, Lærer, Politi, etc.)	☐
Høgskole / Universitet – Høyere nivå
(Master, Hovedfag, yrkesutdanning som f.eks. Sivilingeniør, Siviløkonom, etc.)	☐
Vet ikke	☐

7. Hva er din mors høyeste utdanning?

Folkeskole / Ungdomsskole / Realskolenivå
(Inntil 9/10 års skolegang)	☐
Videregående skole / Gymnasnivå
(11-13 års skolegang)	☐
Høgskole / Universitet – Lavere nivå
(Bachelor, Cand.mag., yrkesutdanning som f.eks. Sykepleier, Lærer, Politi, etc.)	☐
Høgskole / Universitet – Høyere nivå
(Master, Hovedfag, yrkesutdanning som f.eks. Sivilingeniør, Siviløkonom, etc.)	☐
Vet ikke	☐

8. Hva er din fars høyeste utdanning?

Folkeskole / Ungdomsskole / Realskolenivå
(Inntil 9/10 års skolegang)	☐
Videregående skole / Gymnasnivå
(11-13 års skolegang)	☐
Høgskole / Universitet – Lavere nivå
(Bachelor, Cand.mag., yrkesutdanning som f.eks. Sykepleier, Lærer, Politi, etc.)	☐
Høgskole / Universitet – Høyere nivå
(Master, Hovedfag, yrkesutdanning som f.eks. Sivilingeniør, Siviløkonom, etc.)	☐
Vet ikke	☐

9. Hva vil du anslå husstandens samlede brutto inntekt til pr. år?

Brutto inntekt = All samlet inntekt før skatt og fradrag

Inntil kr 100 000	☐
Kr 100 000 – 199 000	☐
Kr 200 000 – 299 000	☐
Kr 300 000 – 399 000	☐
Kr 400 000 – 499 000	☐
Kr 500 000 – 599 000	☐
Kr 600 000 – 799 000	☐
Kr 800 000 – 999 000	☐
Kr 1 000 000 – 1 199 000	☐
Kr 1 200 000 – 1 399 000	☐
Kr 1 400 000 eller over	☐
Vet ikke	☐
Ønsker ikke å svare	☐

10. Noen arbeidsplasser er preget av rutiner og forutsigbarhet, mens andre er preget av variasjon og uforutsigbarhet. På en skala fra 1 til 7, hvor vil du plassere din arbeidsplass?

Meget rutinepreget						Meget variert	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Noen arbeidsplasser er preget av fysisk sikkerhet og trygghet, mens andre er preget av fysisk usikkerhet og risiko. På en skala fra 1 til 7, hvor vil du plassere din arbeidsplass?

Meget sikker og trygg						Meget usikker og risikofyllt	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Noen yrker er tidvis fysisk krevende. På en skala fra 1 til 7, hvor vil du plassere din egen arbeidshverdag?

Absolutt ikke fysisk krevende						Meget fysisk krevende	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Noen aktiviteter innebærer etiske eller moralske dilemma. Synes du aktiviteter der man setter sitt eget liv i fare, slik som BASEhopping og annen risikosport bør forbys?

Ja	☐
Nei	☐
Helt umulig å svare	☐

14. Synes du det er moralsk forsvarlig at norske myndigheter sender soldater på farefulle internasjonale oppdrag med betydelig risiko for tap av egne liv?

Ja, moralsk forsvarlig	☐
Nei, ikke moralsk forsvarlig	☐
Helt umulig å svare	☐

15. Hvor ofte vil du si at du driver fysisk aktivitet i form av trening og mosjon?

Marker kun ETT svar

Aldri	☐
Sjeldnere enn 1 gang hver 14. dag	☐
1 gang hver 14. dag	☐
1 gang i uken	☐
2 ganger i uken	☐
3-4 ganger i uken	☐
5-6 ganger i uken	☐
1 eller flere ganger i uken	☐

16. Hvordan er kondisjonen din om du sammenligner deg med jevnaldrende av samme kjønn? Er du...

Mye bedre	☐
Litt bedre	☐
Like bra	☐
Litt dårligere	☐
Mye dårligere	☐
Vet ikke / Umulig å svare på	☐

17. Hvordan er <u>muskelstyrken</u> din om du sammenligner deg med jevnaldrende av <u>samme</u> kjønn? Er du...	
Mye bedre	☐
Litt bedre	☐
Like bra	☐
Litt dårligere	☐
Mye dårligere	☐
Vet ikke / Umulig å svare på	☐

18. Kan du nevne de tre friluftsliv- og idrettsrelaterte aktivitetene du har drevet mest med i løpet av det siste året?

Kryss av opptil tre aktiviteter.

☐ Bandy / Ishockey	Basketball ☐
☐ Bordtennis / Badminton	Bryting / Boksing ☐
☐ Dans	Fotball ☐
☐ Fotturer i skog og mark	Fotturer på fjell og vidde ☐
☐ Friidrett	Golf ☐
☐ Gymnastikk / Jazzballett / Aerobics / Freestyle og andre former for gruppetrening	Håndball ☐
☐ Innebandy	Judo / Karate o.l. ☐
☐ Jogging i mosjonshensikt	Klatring / Fallskjermhopping / Paragliding / Hanggliding / Kiting / Rafting / Dykking / Topptur ☐
☐ Kunstløp / Hurtigløp på skøyter	Langrenn ☐
☐ Løpstrening	Motorsport ☐
☐ Orientering	Ridning ☐
☐ Roing / Padling / Kano	Rulleskøyter / Inline-skøyter ☐
☐ Seiling / Brettseiling / Surfing	Skiturer i skog og fjell ☐
☐ Skyting	Slalåm / Alpint ☐
☐ Snowboard	Styrketrening ☐
☐ Svømming	Sykling til jobb og på tur ☐
☐ Sykling som trening (på vei / i terreng / spinning)	Squash ☐
☐ Telemark	Tennis ☐
☐ Turn / Rytmask gymnastikk	Vektløfting / Kroppsbygging ☐
☐ Volleyball	Yoga / Pilates ☐
☐ Ingen / Driver ikke med noe av dette	

19. Har du noen gang drevet med aktivitet eller sport der det er risiko for alvorlig skade eller død, slik som klatring, fallskjermhopping, bratt skikjøring eller lignende?

Ja ☐

Nei ☐

Dersom du svarte «nei» på spørsmålet over, gå direkte til spørsmål 22. dersom du svarte «ja» skal du svare på spørsmål 20 og 21 også.

20. Hvor ofte drev du med denne typen aktiviteter i din mest aktive periode?

Ofte

Av og til

Sjelden

Vet ikke

☐
☐
☐
☐

21. Hvilket prestasjonsnivå vil du si at du har drevet denne eller disse farefulle aktivitetene på?

Lavt nivå

Middels nivå

Høyt nivå

Vet ikke

☐
☐
☐
☐

22. Vi vil nå spørre deg om din holdning til å delta i risikable aktiviteter.

Dersom du var i god form og i riktig alder, kunne du tenke deg å...

	Ja	Nei	Vet ikke
Drive med risiko- / ekstremsport som innebar fare?	☐	☐	☐
Ha et yrke som innebar farefulle oppdrag, slik som Spesialgrupper i brannvesen, politi eller redningsetat?	☐	☐	☐
Delta i farefulle militære operasjoner utenlands?	☐	☐	☐

23. Noen mennesker er opptatt av ikke å stikke seg ut i sosiale sammenhenger, mens andre er villige til å stikke seg ut enten i det de sier, kler seg med eller gjør. Hvor vil du plassere deg selv?

Ikke stikke seg ut under noen omstendighet							Meget stor villighet til å stikke seg ut	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. Noen mennesker ønsker å holde seg til veletablerte og sikre sannheter, mens andre er villig til å tenke nytt og satse på nye og uprøvde ideer og løsninger. Hvor vil du plassere deg selv?

Satser vanligvis på veletablerte sannheter							Satser vanligvis på nye og uprøvde ideer	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

25. Noen mennesker er villig til å investere penger i usikre prosjekter med muligheter for høy avkastning mens andre holder seg til sikre økonomiske løsninger som bank og sparing. Hvor vil du plassere deg selv?

Usikre investeringer med mulighet for høy avkastning							Sikrest mulig økonomiske løsninger	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

26. Når man skal prestere i ulike sammenhenger, for eksempel på skolen, i arbeid eller idrett, legger noen lista så lavt at de nesten alltid lykkes, mens andre mennesker legger lista høyt og risikerer ofte å mislykkes. Hvor vil du plassere deg selv?

Legger lista svært lavt							Legger lista meget høyt	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

27. Noen mennesker mener at man i politisk sammenheng må være villig til å ta sjansen på store endringer for å skape gode samfunn. Andre er opptatt av sikre og stabile forhold med bare små justeringer og endringer. Hvor vil du plassere deg selv?

Små justeringer og endringer							Villig til å ta sjansen på store endringer	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

28. Noen mennesker ønsker bare å involvere seg i idrett og fysisk aktivitet som er trygg og sikker, mens andre er villig til å involvere seg i aktiviteter der man kan bli alvorlig skadet eller i verste fall dø, slik som klatring, fallskjermhopping eller bratt skikjøring. Hvor vil du plassere deg selv?

Absolutt sikre og trygge aktiviteter							Aktiviteter med fare for skade og død ved uhell	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

29. Noen mennesker mener at det i mange sammenhenger er hensiktsmessig å bryte etiske regler for å oppnå det man ønsker, mens andre er opptatt av alltid å gjøre det som er moralsk riktig. Hvor vil du plassere deg selv?

Bryte moralske regler når det er tjenlig							Alltid gjøre det som er moralsk riktig	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

30. I ens eget livsprosjekt ønsker noen mennesker å satse mest mulig på trygghet og kontroll, mens andre er villige til å ta store sjanser for å oppnå det de ønsker. Hvor vil du plassere deg selv?

Trygghet og kontroll							Ta store sjanser for å oppnå det man vil	Helt umulig å svare
1	2	3	4	5	6	7		
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		☐

31. Nedenfor står en serie med beskrivelser som passer mer eller mindre godt for ulike mennesker. På en skal fra 1 til 7, hvor vil du plassere deg selv?

4 Ikke tenk for mye på hver beskrivelse, men svar det som umiddelbart passer best for deg slik du vanligvis er.

	Passer ikke					Passer		Vet ikke
	1	2	3	4	5	6	7	
Er pratsom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan være kald og fjern	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjør en grundig jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er deprimeret, nedtrykt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er original, kommer med nye ideer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har en tendens til å være stille av seg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er hjelpsom og uegoistisk i forhold til andre	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har en tendens til å ha lite orden på tilværelsen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er avslappet, takler Stress godt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har livlig fantasi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er utadvendt og sosial	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan noen ganger være uhøflig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Legger planer og følger dem opp	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bekymrer seg mye	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Liker å spekulere, leke med ideer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan være sky og hemmet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er hensynsfull og vennlig over for de fleste mennesker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kan være uforsiktig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Blir lett nervøs	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har få kunstneriske evner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

32. Nedenfor star en serie med påstander. På en skal fra 1 til 5, hvor enig eller uenig er du med påstandene?

	Helt uenig	Delvis uenig	Hverken eller	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
	1	2	3	4	5	
Jeg liker å utforske fremmede steder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg blir rastløs når jeg tilbringer for mye tid hjemme	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker å gjøre ting som er skremmende	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker ville fester	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ville like å dra på tur uten fastlagt tidsplan og rute	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg foretrekker venner som er spennende og uforutsigbare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg kunne tenke meg å prøve strikkhopping	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ville like nye og spennende opplevelser selv om de var ulovlige	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Humøret mitt går ofte opp og ned	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er villig til å prøve stoffer som kan ha uventede og skremmende virkninger	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg foretrekker å gjøre tingene på min måte snarere enn å følge regelboka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er en som bekymrer meg mye over ting	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker å holde meg i bakgrunnen i sosiale sammenhenger	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er en utadvendt og livlig person	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I visse situasjoner kan jeg få panikk og alt låser seg	☐	☐	☐	☐	☐	☐